

DRETS HUMANS A MESOAMÈRICA. EL PAPER DE LES DONES PERIODISTES

México

Guatemala

El Salvador

Nicaragua

Honduras

XARXA EUROPEA DE DONES PERIODISTES
Red Europea de Mujeres Periodistas

COORDINACIÓ

Alicia Oliver Rojo

AUTORIA TEXTOS

Pamela Geraldina Alfaro Marroquín (El Salvador)

Silvia Lilian Trujillo Cordobés (Guatemala)

Rosa María Rodríguez Quintanilla (Mèxic)

Maryórit Guevara Gutiérrez (Nicaragua)

PORTADA, DISSENY I MAQUETACIÓ

Mercedes Sánchez Israel

EDITA

Xarxa Europea de Dones Periodistes

Rambla de Catalunya, 10 principal

08007 - Barcelona

Barcelona, 2024

XARXES SOCIALS

ÍNDEX

04 Presentació

05 El Salvador

Dones periodistes enfront d'escenaris antidemocràtics

16 Guatemala

Dones periodistes sota setge

29 Hondures

Violència contra les dones periodistes

37 Mèxic

Dones periodistes i les seves vulnerabilitats

54 Nicaragua

Un periodisme que resisteix a la presó, les confiscacions, l'exili i el desterrament

68 Recomanacions

“DRETS HUMANS A MESOAMÈRICA. EL PAPER DE LES DONES PERIODISTES”

Aquesta publicació ens presenta la situació de les dones periodistes a Mesoamèrica, des de la perspectiva de gènere i incidint en la promoció dels drets humans en aquesta àrea geogràfica. Parlem de Mèxic, Guatemala, El Salvador, Nicaragua i Hondures, i les dificultats d'exercir la professió periodística en llibertat i seguretat. Cinc països amb uns nivells de violència molt alts, però alhora, diferents entre si.

La publicació consta d'un capítol per país, escrit per diferents dones periodistes que fan una radiografia sobre la situació de la professió periodística. Radiografia que servirà per denunciar les vulneracions de drets humans que sofreixen als seus països, com a dones i periodistes, i per reflexionar sobre els drets humans, promoure bones pràctiques i crear sinergies entre nosaltres que ens permetin alertar i defensar a les companyes que puguin estar perseguides, amenaçades o violentades en qualsevol forma.

Volem donar una especial importància a la reflexió i a l'intercanvi d'experiències, que iniciem a partir d'aquesta publicació, per fer front als atacs. Creiem que les accions de suport a nivell internacional són fonamentals, com alertes i campanyes de sensibilització documentant casos i fent difusió per generar opinió i mobilització.

També hem constatat que, una de les sortides en l'actualitat és l'exili que enfronten moltes periodistes. Algunes han arribat al nostre país. I aquest és un aspecte que també volem investigar: necessitats que es detecten, precarietat laboral, manca de xarxes de suport i/o familiars, malalties físiques o psicològiques, racisme, violències, etc.

Establir ponts de diàleg i comunicació i crear aliances i cooperació entre les dones periodistes catalanes i mesoamericanes són objectius que persegueix també aquesta publicació, que vol explicar el treball de les periodistes de Mesoamèrica com a defensores de drets humans, i com aquest fet les fa més vulnerables.

Volem incidir en la construcció d'una agenda pròpia que tingui com a eix central la visibilitat de les dones i el seu treball per la construcció d'una societat més justa, equitativa i sostenible. Conèixer i reflexionar sobre la situació de les dones periodistes i comunicadores. Quins reptes tenim i com ens podem articular per enfrontar-los millor. I esperem que juntes sorgeixin propostes per avançar en una comunicació més igualitària i inclusiva.

Molts són els temes que ens preocupen i que ens interessen. Per això, pretenem crear un espai comú entre periodistes i entitats que treballen temes relacionats amb la defensa dels drets humans, del medi ambient, dels moviments socials, de la construcció de la pau o de la migració a Mesoamèrica. Volem avançar en una comunicació transformadora i podem fer-ho conjuntament.

Com a integrants que som de la Xarxa Internacional de Periodistes amb Visió de Gènere (RIPVG en castellà), hem escoltat moltes vegades a les nostres companyes llatinoamericanes i del Carib que ens diuen que les xarxes salven vides. I aquest reconeixement que “les xarxes salven vides” és el que ens motiva a continuar treballant en aquesta línia, on la col·laboració internacional és bàsica a l'hora de defensar els drets humans.

El Salvador

Pamela Geraldina

Alfaro Marroquín

Llicenciada en Comunicació Social per la Universitat Dr. José Matías Delgado i Màster en Drets Humans i Educació per a la Pau per la Universitat d'El Salvador.

Activista, defensora de drets humans i portaveu, és fundadora de la Col·lectiva de Dones Periodistes, Comunicadores i Treballadores de la Informació. I membre de la Xarxa d'Ambientalistes Comunitaris d'El Salvador; Col·lectiu Micelio Suburbano; i de la Xarxa Internacional de Periodistes amb Visió de Gènere (RIPVG).

Periodista feminista, especialitzada en tallers i diplomats en feminismes, gènere, drets sexuals i reproductius i en temes relacionats amb ONGs i drets humans. I en treball territorial per a diferents organitzacions com: Popol Na, Jubileo Sur de las Américas, ONU Dones, We Effect, Save the Children.

DONES PERIODISTES ENFRONT D'ESCENARIS ANTIDEMOCRÀTICS

Introducció

Per a El Salvador, el tenir un canvi de govern que prometés millorar les situacions ofensives era un signe d'esperança i un vot de càstig per als dos partits polítics més forts del país: ARENA (Aliança Nacionalista d'El Salvador) i el FMLN (Front Farabundo Martí per a l'Alliberament Nacional). Per a l'any 2019 el partit Noves Idees fa aliances amb un altre partit polític per poder així confabular una estructura fosca amb persones "claus" que marcarien els camins per a l'actual dictadura que està vivint El Salvador, a través de pèrdues de garanties absolutes davant un règim d'excepció que porta ja una mica més de dos anys i que ha deixat conseqüències terribles per als qui l'han patit.

Així de preocupant és la situació, des de civils fins a "periodistes incòmodes" o "plomes pagades" com van identificar a l'inici a les i els periodistes dissidents amb el govern, i que preguntaven la veritat davant les primeres situacions que posaven en dubte l'economia d'El Salvador. Aquesta situació va derivar en el fet que el president inconstitucional actual declarés que la premsa era la seva enemiga, per la qual cosa va anar

tancant espais per als diaris digitals de molta circulació en les xarxes, com El Faro, FACTUM, Gato Encerrado, Alharaca, La Prensa Gráfica, El Diario de Hoy, (encara que aquests dos últims esmentats són de dreta, però en tot el mandat s'han fet molt crítics de la conjuntura que ha anat prenent el país) entre altres diaris que han anat sorgint com a part de la resistència per fer periodisme a El Salvador.

L'assetjament i els assenyalaments constants cap a les i els periodistes, l'espionatge, l'autoexili, així com l'alta misogínia cap a les dones periodistes, són part d'una gran llista de vulneracions que s'han donat i on el periodisme salvadorenc clarament s'ha dividit. L'accés a la informació pública és una cosa que ja no existeix al nostre país, ara és a través de recerca que s'obté la informació. Les i els periodistes han assumit també alguna cosa que abans no era ben vista dins de la professió: ser activistes i defensors de drets humans.

En el cas de les dones periodistes, el feminisme ha pres protagonisme quan més companyes es sumen obertament a cobertures des de les seves postures i, encara que lluiten dins dels mitjans on treballen per poder evidenciar que la misogínia no sols està en espais com la llar o el treball, sinó que ara s'evidencia que la violència masclista ve des de l'Estat (trols), també han de lluitar contra les campanyes de desprestigi que el mateix govern crea per danyar la moral i la psique de qui la rep.

En aquest informe es donaran a conèixer dades que el Centre de Monitoratge de l'Associació de Periodistes d'El Salvador (APES) ha anat recopilant com a màxim exponent, i també altres organitzacions s'han sumat a aquest treball d'evidenciar el que succeeix al país. És important reconèixer que la labor que fan es suma a tots els informes que s'han fet sobre drets humans i que tots els esforços de pau i democràcia que s'havien fet en aquest país, en 5 anys, s'han perdut en un instant.

“Espero que en algun moment el periodisme feminista sigui reconegut com una especialització.”

Clanci Rosa

Periodista i activista feminista salvadorenca

La consolidació del poder. Silenciant la veritat

L'exercici periodístic a El Salvador ha passat una sèrie de transformacions evidents al llarg d'aquest passat quinquenni a càrrec del govern de Nayib Bukele. Per a ningú era causa d'admiració ni d'escàndol quan es rumorejava d'una segona reelecció. Per això, des de fa 5 anys, la premsa divergent es va convertir en el seu principal enemic, en el moment en què se li va començar a qüestionar a l'inici de la pandèmia. I fins i tot, anteriorment i davant actituds que deixaven en dubte que el president més “cool” és un nen capritxós, ansiós de poder.

Part de les seves estratègies, des de l'any 2019, són les campanyes de desprestigi utilitzant sobrenoms que va popularitzar entre els seus seguidors i grups de trols (segons la RAE és un(s) usuari(s) que publica(n) missatges provocatius, ofensius o fora de lloc amb la finalitat de molestar, cridar l'atenció o boicotejar la conversa). Una altra dada és la fustigació constant i l'inici dels programes espies.

Moltes han estat les afectacions per a la premsa: des de la destitució de l'Institut d'Accés a la Informació Pública – IAIP, (Bukele va dir obertament que tota informació quedaria en reserva durant set anys, arran de que, durant la pandèmia, s'iniciessin les recerques sobre les malversacions de fons i lliurament de li-

citacions de manera il·legal al seu nou gabinet de govern); la proposta de Llei per a Protecció Integral a Persones Periodistes de 2018 que va ser rebutjada; la no obtenció de dades estadístiques sobre homicidis, femicidis, desapareguts i tot allò relacionat a informació rellevant per portar el degut monitoratge; o les constants agressions, en la seva majoria directes, a la premsa (ja sigui en xarxes socials o en cobertures importants) que es van donar a l'inici del seu quinquenni, la qual cosa va portar al fet que la premsa refermés significativament els seus mètodes de recerca.

Molts periodistes també van començar a sentir la pressió que el govern demanava específicament els seus noms, per la qual cosa van abandonar el país auto exiliant-se per al resguard de la seva seguretat.

L'APES (Associació de Periodistes d'El Salvador) crea, des de l'any 2018, el seu propi Centre de Monitoratge gràcies a les gestions de la Mesa de Protecció de Periodistes i Treballadors de Mitjans Relacionats amb la Informació. Des de llavors, aquesta associació registra en la seva estadística de l'any 2023, 311 vulneracions, dividides de la manera següent: 82 agressions fetes per funcionaris públics; 87 declaracions estigmatitzants contra la premsa; 131 agressions contra mitjans digitals, i 96 agressions cap a dones periodistes, sent una xifra preocupant ja que la violència masclista i patriarcal que sempre ha existit, en aquest període es va incrementar respecte a altres anys i a altres governs.

Per això, aquesta situació ha portat a replantejar-se la necessitat urgent de tenir registres propis i fer les comparacions pertinents i així poder veure les maneres de fer un periodisme més segur i en el cas de les dones periodistes, que puguin trencar el silenci de tot aquest cúmul d'anys als quals s'han enfrontant.

FEMINISMES I PERIODISME: LLUITANT CONTRA EL SISTEMA OPRESSOR

Les condicions de les dones periodistes a El Salvador

A El Salvador cal tenir molt en compte que la professió del periodisme sempre ha estat un espai ocupat, en la seva majoria, per homes. Les dones han demostrat la seva gran capacitat per exercir, però s'han vist relegades a espais d'entreteniment. Les poques dones que van arribar a ocupar càrrecs com a periodistes en espais judicials, recerca, política, entre altres, van patir situacions d'assetjament laboral, sexual, sent estereotipades i normalment, sense poder denunciar aquestes vulneracions.

Té a veure molt el nivell de discriminació dins dels espais i que aquestes siguin limitants per al desenvolupament de la seva professió, segons el diagnòstic que va presentar la Procuradoria per a la Defensa dels Drets Humans (PDDH) sobre l'entorn que les dones periodistes enfronten. Segons aquest diagnòstic, el 90.38% de les dones enquestades sí que reconeixen que existeix discriminació a l'interior dels mitjans de comunicació, i un 96.15% assenyalava que sí que existeix assetjament sexual en els seus treballs (Dades propiciades per l'APES i la PDDH, l'any 2018).

Un dels temes desafiadors per exercir un periodisme feminista al país, té a veure amb la necessitat de generar canvis des dels currículums de l'acadèmia, ja que els/les docents tenen un paper important per fer un canvi de consciència a l'hora de fer periodisme. És a dir, un periodisme més humà, amb profunda cons-

ciència sobre les situacions que afligeixen al país. Un periodisme on les estudiants se sentin motivades a continuar amb la carrera i a exercir lliures de tota mena de violència. On les periodistes que ja treballen puguin tenir millors condicions salarials i puguin accedir a llocs gerencials sense ser estigmatitzades i sexualitzades en els seus processos. Es necessita garantir que el periodisme que exerceixen les dones pugui tenir polítiques públiques que responguin a tots aquests buits legals, i que les institucions de l'Estat com l'Institut Salvadorenc de la Dona (ISDEMU) o la Procuradoria per a la Defensa dels Drets Humans (PDDH) han deixat deutes per saldar amb l'actual govern.

Cal recordar que l'acompliment de les dones periodistes és fonamental dins de l'exercici. Però cal tenir present que, tant a El Salvador com en qualsevol lloc del món, les dones són mares, tenen assignades unes tasques de cura, tenen responsabilitats econòmiques per cobrir, i és important acompanyar-les des del tema de les cures, aplicant un enfocament de gènere i feminista.

La violència femicida no es pot deixar de citar. El cas de la companya Karla Turcios, periodista de la secció d'economia de la Prensa Gráfica, que el 2018 va ser assassinada per la seva parella, Mario Huezo (La Prensa Gráfica, <https://www.laprensagrafica.com/asesinato-de-karla-turcios-t17906>, 2024) va marcar un despertar en les dones periodistes perquè poguessin organitzar-se i alçar la veu en denúncia col·lectiva per esclarir aquest i molts casos, i que la Fiscalia General de la República (FGR) pogués accionar. Arran d'aquest fet, sorgeix el mateix any, La Col·lectiva de Dones Periodistes, Comunicadores i Treballadores de la Informació i des de llavors, també ha exercit un paper important en la labor de denúncia i seguiment de casos com aquests que van impactar al país i a nivell internacional.

Violència contra les dones periodistes

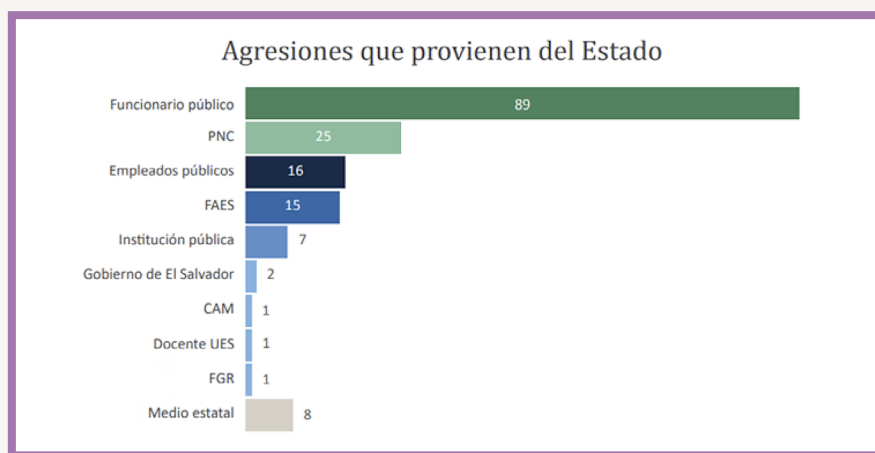
El 2010 neix la LEIV (Llei Especial per a una Vida Lliure de Violència) que abasta la protecció integral en matèria de drets de les dones salvadorenques. Aquesta llei va significar un avanç demostratiu per al país, no obstant això, a pesar que existeix aquest marc normatiu, les xifres encara no disminueixen. Ens enfrontem a una nova era i amb això noves formes de violència, i una de les més actuals en el camp del periodisme és la violència digital.

La violència de gènere en l'era digital s'ha popularitzat entre els perpetradors. En l'*Informe sobre violència digital dirigida cap a dones periodistes, 2024* (<https://bitly.cx/C6zsr>) realitzat per l'APES, s'assenyala que, des de l'1 d'octubre de 2023 al 10 de gener 2024, van tenir lloc 45.530 atacs digitals, i el 17.5% de tots els comentaris contra dones periodistes van ser de tipologia de violència sexual.

Amb l'arribada de les xarxes socials i softwares especialitzats es donen noves formes de control dins de la labor periodística. Al llarg de la lectura d'aquest document s'ha anat evidenciant que dins del govern de Bukele els atacs cap a dones periodistes són summament evidents: assetjament digital per trols; assetjament i atacs directes per part de youtubers afins al govern (i que van ser denominats com a “premsa” per part de l'Assemblea Legislativa per a cobertures d'alt rang); o atacs directes a través de xarxes socials com a X per part de funcionaris de l'Assemblea Legislativa. Tot això crea un context difícil per fer periodisme.

Així mateix, cal recordar que totes les institucions de l'Estat estan captades al servei de l'Executiu. No obstant això, les dones periodistes han buscat maneres de denunciar les anormalitats que sorgeixen davant aquesta problemàtica i això sense importar si es denomina feminista o no.

El Salvador va tenir eleccions presidencials el passat 4 de març, des de les cobertures fetes per a l'any 2019 moltes de les violències han vingut també per part de la PNC (Policia Nacional Civil) i la FAES (Força Armada d'El Salvador) tot i que qui continua encapçalant les estadístiques són els funcionaris públics. Tampoc es pot obviar que les àrees laborals són espais on la violència es manifesta ja sigui per part de direccions o per part dels mateixos col·legues.

Segons l'estadística que va realitzar l'APES en el seu Informe sobre la Llibertat de Premsa a El Salvador 2023, per a aquest mateix any, les agressions a dones periodistes engloba el 96% de les 311 agressions comeses. I la meitat 156 (50.1%) són provinents d'actors d'Estat.

La Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH) ha reconegut que els i les professionals dels mitjans independents d'El Salvador han estat assetjats, amenaçats, intimidats i estigmatitzats. També es va evidenciar en una altra recerca que va realitzar Citizen Lab (<https://www.go-vocal.com/es>) en conjunt amb organitzacions d'Amèrica Llatina, que el govern havia autoritzat la compra del programari espia Pegasus per seguir els passos dels i les periodistes. (Informació recopilada a través de l'Organització Drets Digitals).

Una visió de gènere per a l'exercici periodístic

Parlar de gènere en el periodisme no tenia gens de transcendència i importància abans del 2010. El periodisme sempre ha tingut rostre masculí i, almenys a El Salvador, el contingut que es realitzava en la seva majoria era reconeixement als homes deixant a un costat les dones que també van documentar bona part de la història salvadorenca en el període del conflicte armat. Part de la incursió de les dones en el periodisme comença a partir dels anys noranta i llavors no es parlava obertament de la violència de gènere, fins que el 2010 entra en vigor la Llei Especial Integral per a una Vida Lliure de Violència cap a les Dones, i el 2011, la Llei d'Igualtat, Equitat i Erradicació de la Discriminació contra les Dones.

María Teresa Trejo, directora de l'Associació de les Dones per la Dignitat (DIGNES) i periodista de professió, va realitzar el 2005 una tesi denominada: “Visibilitat i paritat de les periodistes en els mitjans de comunicació salvadorencs”, sobre la presència de les dones en els mitjans, les vulneracions que vivien per la seva condició de gènere i els factors que les situen en desigualtat amb els homes. Aquest estudi va mostrar que el 66% de la població estudiantil que entrava a la carrera de periodisme eren dones. (Dades extretes del reportatge de la Revista La Brújula <https://bitly.cx/HeyN>).

El Ministeri d'Educació ha retirat dels centres d'estudi tot el material educatiu relacionat amb el gènere i amb els drets humans, la qual cosa queda més exposat al fet que la violència sexual predomini davant el desconeixement.

El Salvador no compta amb garanties sobre una legislació específica sobre violència de gènere en línia. I a pesar que compta amb la LEIV i la Llei de Delictes Informàtics, això no vol dir que es compti amb la seguretat deguda davant la denúncia ja que són les mateixes institucions de govern i els seus funcionaris els que dificulten que es procedeixi legalment.

Veure, sentir i callar? Règim d'excepció

El Salvador va complir dos anys des de l'aprovació del règim d'excepció, però què significa això en la quotidianitat salvadorenca? La Constitució de la República salvadorenca estableix que aquest respon a situacions com a guerres, invasió de territori, rebel·lió, catàstrofe, epidèmia i una altra calamitat general que percebi el país. Sota el lema de “guerra contra les bandes” el règim va anar prenent major notorietat abans de ser declarat com a tal. Durant la pandèmia del COVID-19 es van realitzar les primeres detencions arbitràries quan el país estava travessant una forta crisi hídrica en les llars salvadorenques, ja que les persones havien d'anar a buscar aigua i aliments, i va ser quan a moltes persones se les van emportar detingudes a centres de contenció amb l'excusa que eren possibles focus de contagi i no es permetia que ningú sortís durant els gairebé quatre mesos de tancament, fent que les necessitats i la precarietat augmentessin significativament al país.

Parlar de règim d'excepció, a banda d'aquest constant missatge reforçat que és per “la seguretat ciutadana”, és parlar també de les pèrdues absolutes de drets humans. El ministre de justícia i seguretat, Gustavo Villatoro, va informar que, fins el 24 d'abril, 16.500 persones estaven detingudes sota el règim, la qual cosa és una xifra summament alarmant pel que fa al respecte dels drets humans de la ciutadania salvadorenca.

També és una mica contradictori que mentre una part de la població salvadorenca expressa el seu temor al règim, una altra l'aplaudeix. No obstant això, malgrat aplaudir aquestes mesures el temor no deixa d'estar en les seves zones, si bé és cert que “ja no existeixen” bandes en les seves àrees residencials, aquestes han estat reemplaçades per la forta presència militar i policial, la qual cosa sempre causa intimidació en els seus pobladors quan se'ls demana parlar obertament del règim.

A partir de tots aquests escenaris que han vingut a complicar la situació es va formar el MOVIR (Moviment de Víctimes del Règim), aquestes persones són ciutadans organitzats que busquen la justícia restaurativa per als seus familiars que han estat màrtirs del règim. Aquest grup de ciutadans també formen part de la ciutadania no conforme amb la pèrdua de garanties legals que recolzin els seus drets humans.

Què passa amb els i les periodistes?

Atrevir-se a denunciar qualsevol anormalitat, i més si s'és periodista, és saber que es corre el risc de ser perseguit políticament per tornar-se un objectiu militar davant el president Bukele o associat a ell. Atrevir-se a portar una recerca en profunditat i qüestionar el sistema és una sentència anunciada també per a la família, ja que sense mediar paraula la policia o elements militars es fan presents i es prenen la justícia per la seva mà.

Aquesta situació entorpeix qualsevol avanç que vulgui donar-se des de la recerca. Els casos de denúncia que l'APES relaciona amb el règim d'excepció són els següents: 17 casos de periodistes que s'han desplaçat forçosament (11 el 2022, i 6 el 2023), i 5 que s'han desplaçat per por. Aquesta situació la poden patir homes i dones per igual i és tangible la forma en què està afectant el periodisme: decomís injustificat d'equips, eliminació de fotografies i vídeos, amenaces, intimidació, espionatge, autocensura, temor, entre altres.

En la investigació que va realitzar l'APES amb periodistes participants en relació al tema del règim d'excepció (Règim d'excepció i afectació a la llibertat de premsa i a la llibertat d'expressió a El Salvador) es diu que: 18 periodistes van dir que sí que existeixen les restriccions de la llibertat de premsa (75%), 4 persones que van expressar que sí que poden exercir amb llibertat (16.7%), una d'elles va plantejar que no existeix censura.

Actualment no existeixen garanties per a les i els periodistes. En cas de ser detingut(a) passen a ser víctimes sense dret a la defensa, sense dret a advocats, sense dret a la salut. És una situació summament preocupant ja que la pèrdua de drets és una realitat a El Salvador. Els impactes psicosocials que sofreixen les i els periodistes són importants: la pèrdua de seguretat, la paranoia constant, la incertesa de saber que pots ser perseguit i intervingut en qualsevol moment són part dels problemes que ha causat el règim d'excepció.

Fer periodisme com a repte de vida

Sens dubte, fer periodisme s'ha tornat un exercici difícil i complicat dins del context polític del país. La falta de garanties constitucionals i de drets humans travessa tot sentit comú dins de l'enteniment sobre fer periodisme a El Salvador.

A través d'aquest informe s'ha donat un esbós del que actualment representa tenir un president que no li agrada ser qüestionat a través de les seves accions i que en els seus discursos diu tot el contrari. Per a ningú és un secret que la premsa salvadorenca estigui dividida, que la premsa sofreixi persecució, que la premsa hagi de baixar el to per a salvaguardar la seguretat de les i els periodistes, i amb tot encara existeix resistència i lluita per part dels mitjans dissidents.

Diferents organitzacions com CRISTOSAL, FESPAD, APES, La Col·lectiva de Dones Periodistes, Comunicadores i Treballadores de la Informació, l'Observatori de Drets Humans de la Universitat Centreamericana José Simeón Cañas (UCA), La Mesa de Protecció per a Periodistes, entre altres, formen part de la lluita per la defensa dels drets, en primer lloc, per ser ciutadans(es) i segon, per complir la labor d'informar i regir-se sota el lema de l'ètica professional i des d'un enfocament més humà.

Part dels reptes que enfronta el periodisme salvadorenc és que a la competència ja no se li vegi com a tal, sinó que existeixin les aliances per poder expandir mecanismes de protecció i alçar la veu en col·lectivitat. La lluita constant contra l'estigmatització és un altre element que representa reptes davant la població. Mediàticament el president i tot el seu gabinet de govern han creat campanyes de desprestigi, la qual cosa

també és amenaçador perquè, ara, qualsevol persona a fi del govern se sent en la potestat d'amençar lliurement a qualsevol periodista que qüestionari i pot ser anomenat "opositor" o "defensor de bandes".

Aquest discurs és encara més difícil per a les dones periodistes, i encara que hi hagi la LEIV (Llei Especialitzada per a una Vida Lliure de Violència), aquesta no és garantia perquè es respectin els drets de les dones. Són els diversos col·lectius feministes qui estan sempre observant amb lupa i denunciant també tota anormalitat que succeeix dins d'aquests contextos.

Conclusions

La llibertat de premsa i la llibertat d'expressió haurien d'exercir-se al nostre país amb totes les garanties de seguretat, establint-se mecanismes legals i de protecció per a qui l'exerceixen. No obstant això, per a fer-ho es requereix que no existeixi violència pel mig.

Aquestes llibertats no es defensen des del moment de la captura, sinó que aquestes es defensen diàriament, quan es pren la decisió d'asseure's enfront d'un ordinador per defensar una investigació, un reportatge, una notícia... que la població necessita conèixer per adonar-se i obrir els ulls davant una ceguesa que, des de l'executiu manegen amb constant publicitat enganyosa i contenciosa.

En el cas de les dones periodistes ha pres un nou rumb. Les noves generacions d'estudiants de comunicació i periodisme estan prenent un paper amb major determinació en la defensa dels drets de les dones. Les que ja estan treballant també se sumen a aquesta onada feminista que està empoderant, organitzant i esperant a més dones que decideixen exercir aquesta professió. El nou rumb que pren el periodisme en donar una transformació estructural i donar pas al fet que les dones puguin tenir més veu vol dir que res està escrit en pedra. Que existeixi una col·lectiva de dones periodistes; que existeixi un periodisme feminista amb reportatges i recerques amb enfocament de gènere; que existeixin noves propostes de fer periodisme és un gran pas per a El Salvador. El reconeixement a més col·legues que tracten notícies sobre les nostres realitats o el tema de les cures, entre altres temàtiques que engloben el fet de ser dona. Aquesta és una aposta gran per fer un bon periodisme.

Les bretxes salarials, l'estigmatització i sexualització dels cossos, les condicions laborals, la falta de protecció i prioritat a dones periodistes continuen sent, també, limitacions per a l'exercici professional. És important treballar dins dels espais laborals amb reeducació i sensibilització.

A pesar que la violència sexista segueix dins dels mitjans i dins de l'Estat que està perpetuant maneres de boicotejar a les dones periodistes, el nivell de resiliència és gran. Des del periodisme crític han sorgit formes de treball col·laboratiu, la creació de vies alternatives d'informació i les noves formes d'organització que permeten informar des d'una posició objectiva i veraç.

És important instar que més dones periodistes s'organitzin i denunciïn en col·lectivitat. És important ressaltar que no estan soles en aquesta professió que, encara que vulguin vendre un únic "costat de la veritat", les dones periodistes continuaran prenent el protagonisme a través dels seus treballs i recerques. És urgent fer una crida a l'Estat salvadorenc per a que respecti la professió i a les persones que l'exerceixen. Aclarir que les i els periodistes mai han estat enemics. La seva única labor és informar des de l'ètica professional. Ja n'hi ha prou de criminalitzar-nos!

Recomanacions

A nivell nacional

- Que des de l'Estat salvadorenc es respectin les garanties constitucionals que apareixen escrites, i com a signant de convenis que es compromet a garantir la promoció de la llibertat de premsa i la llibertat d'expressió, així com la protecció d'aquests drets que exerceixen les i els periodistes.
- Que garanteixi un espai lliure de tota estigmatització i lliure de tota acció violenta cap a la premsa disident.
- Que es tingui major obertura al diàleg per part dels funcionaris de l'Estat sense necessitat de crear conflictes que tractin de manipular o entorpir tota informació verificada per part de les i els periodistes.
- Que es respecti el dret a la privacitat tant dins del món laboral com en la vida personal ja que les persecucions creen entorns insegurs i atempten contra la integritat física, moral i psicosocial de les i els periodistes.
- Instar les institucions de l'Estat com ara la Procuradoria per a la Defensa de Drets Humans en conjunt amb altres organitzacions involucrades en el tema de la protecció de periodistes a capacitar a funcionaris i personal de l'Estat en matèria de drets humans, llibertat de premsa i llibertat d'expressió.
- Capacitar de manera permanent i constant en matèria de drets humans a personal de la Policia Nacional Civil i Forces militars d'El Salvador.

A nivell internacional

- Que hi hagi un acompanyament fix a totes les víctimes de violència exercida per part de l'Estat. I assessories i mecanismes legals per a la protecció de la integritat de les i els periodistes.
- Que s'estableixin diàlegs sancionadors a l'Estat salvadorenc per interrompre tot esquema de seguretat a les i els periodistes.
- Que s'estableixin acostaments i aliances amb una major efectivitat cap al gremi periodístic, donant eines i solucions factibles en cas de qualsevol agressió dins de l'exercici professional.
- Que les persones relatores estableixin majors acostaments també amb el gremi periodístic i tots els col·lectius i associacions que treballen en pro dels drets de les i els periodistes.
- Que es reflecteixi la veritat i l'autèntica situació política d'El Salvador davant els altres estats i també les diferents vulneracions exercides per part de l'Executiu cap al gremi periodístic disident.

Guatemala

Silvia Lilian

Trujillo Cordobés

Sociòloga per la Universitat de Buenos Aires i en procés de titulació del Mestratge “Drets de les dones, gènere i accés a la justícia” de la Universitat San Carlos de Guatemala. Va aprovar el Diplomats Superior en estudis de gènere de la Facultat Latinoamericana de Ciències Socials - FLACSO, Costa Rica.

Ha estat professora titular de diversos cursos en la Universitat Rafael Landívar, en la carrera de Ciències de la Comunicació.

S’ha especialitzat en drets de les dones amb èmfasis en el dret a una vida sense violència. És autora de diverses recerques sobre la situació de les dones a Guatemala, fonamentalment en dones periodistes. Ha estat part de diversos esforços formatius sobre comunicació i gènere. Va ser perita en el cas del periodista Oswaldo Ical Jom que va ser segrestat i torturat per ex patrullers d’autodefensa civil (PAC) en el departament de Quiché.

Ha estat columnista de diversos mitjans de comunicació (Revista cultural Esquisses, Plaza Pública (<https://www.plazapublica.com.gt>), Agència Ocote (<https://www.agenciaocote.com/>) i revista ContraPoder, entre altres. I durant tres anys va ser coeditora de la publicació feminista LaCuerda.

Des del Centro Civitas va formar part de l’equip de la revista Sala de redacció i va coordinar l’Observatori Dona i Mitjans que va publicar diversos informes de monitoratge de contingut mediàtic sobre les representacions de les dones en mitjans impresos i televisius del país.

DONES PERIODISTES SOTA SETGE

Quan estic acabant d'escriure aquest article, un nou cas de violència contra periodistes ha estat denunciat a l'Argentina i l'assenyalat com a agressor ha estat provisionalment separat del seu lloc mentre es realitzen les investigacions. No puc deixar d'associar aquest cas amb les denúncies per assetjament sexual que, en 2019, van realitzar a Guatemala més d'una desena de dones periodistes contra el director del mitjà de comunicació Nòmada, Martín Rodríguez Pellecer, la qual cosa va culminar amb el seu retir i el

tancament del mitjà. Plantejo aquest continuïm entre el con sud i Centre Amèrica perquè és sabut que la denúncia d'aquests fets, si bé no resulta fàcil per a les supervivents, contribueix a la desnaturalització del problema, abona en la desconstrucció d'aquest mandat tan arrelat en el món periodístic de "no ser protagonistes de la notícia", contribueix a la unitat gremial entre periodistes dones i menyscaba la impunitat dels agressors.

Així que la intenció d'aquest article, més que desanimar el crític col·lectiu, és potenciar-lo, destacar, una vegada més, les condicions diferenciades i els desafiaments que enfronten les dones periodistes per a exercir professionalment, no per reforçar una mirada victimitzant, sinó, per contra, per posar en relleu les seves estratègies de resistència.

La llibertat d'expressió en risc

Després d'una crisi política profunda ocorreguda el 2015, de la successió de governs de caire autocràtic ocorreguts entre 2016 i 2023, d'un convuls i intricat procés electoral en la segona meitat de 2023, Guatemala va transitar al gener de 2024 a un govern democràtic i progressista liderat per Bernardo Arévalo i Karin Herrera. Els desafiaments són monumentals i malgrat el seu compromís amb la defensa dels drets humans, el combat a la corrupció i la recuperació de la institucionalitat pública, els primers mesos de la seva gestió no han estat fàcils perquè les xarxes polític-econòmiques il·lícites (RPEI)¹ encara tenen cooptats dos dels tres poders públics.

¹ D'acord amb l'[informe](#) de la Comissió Internacional Contra la Impunitat a Guatemala -CICIG- (2015) les RPEI constitueixen una confluència d'individus i/o agrupaments d'individus que s'organitzen i cooperen, comuniquen i informen, i que posseeixen interessos comuns i/o finalitats compartides per a la realització d'activitats i tasques de caràcter polític, econòmic i/o mixtes, principalment il·lícites, encara que col·lateralment lícites. Aquestes xarxes duen a terme pràctiques polítiques i transaccions econòmiques il·lícites.

Per això, malgrat els canvis, el treball periodístic al país es realitza en condicions de molta inseguretat. El 2024 Guatemala va caure del lloc 127 al 138 (de 180) en la [Classificació Mundial de la Llibertat de Premsa](#) de Reporters Sense Fronteres (RSF), és a dir, que entra en el rang de països amb una “situació difícil” per a l’exercici del periodisme. No obstant això, per a les dones periodistes o comunicadores el risc augmenta. D’acord amb recerques prèvies, elles manifesten que el seu treball les sotmet a condicions d’inseguretat permanents, “no ens sentim segures en cap lloc, ni dins de la redacció ni fora quan estem cobrint alguna notícia. En cap espai!”. Una altra periodista va explicar que “moltes vegades ens fan assumir riscos, ens posen en el mig de certs conflictes sense protecció i no pensem en els riscos específics que tenim sent dones” ([Trujillo, 2021](#)).

Els atacs o agressions es potencien si els qui prenen la paraula són dones indígenes o que treballen en àmbits rurals. Tal com va plantejar la Relatoria per a la Llibertat d’Expressió (RELE) en un informe específic de 2019, la intersecció de múltiples opressions augmenta el risc d’enfrontar obstacles, dificultats i violències per al ple exercici del dret a la llibertat d’expressió. En una [ampliació realitzada](#) el 2022 es va detallar que uns altres agreujants poden ser l’edat, l’orientació sexual, expressió de gènere, la discapacitat, o qualsevol altra pertinença o identitat a un grup poblacional històricament discriminat.

Pel que s’ha dit, aquest tipus de violència és específic, és un problema estès i poc debatut.

Caracterització de la violència contra periodistes

Està constituïda per la suma d’accions o conductes que les afecten de manera física, sexual, psicològica, econòmica pel fet de ser dones en l’exercici del seu acompliment laboral com a periodistes. El marc legal nacional defineix aquestes violències en la Llei contra el Femicidi i altres Formes de Violència Contra la Dona (decret número 22-2008) i en la Llei Contra la Violència Sexual, Explotació i Tràfic de Persones (Decret 09-2009).

És un tipus de violència que pretén silenciar. En el cas de les dones específicament s’apunta, sobretot, a **silenciar les veus crítiques**, a l’obstrucció de la difusió de cobertures sobre temes que molesten als sistemes d’opressió; per això, no és casualitat que les dones que han sofert agressions, generalment, són les que denuncien les violències de finques o empreses extractives contra les comunitats indígenes i pageses ([Norma Sancir](#)), les que denuncien corrupció ([Michelle Mendoza](#)), les que evidencien les xarxes polític – econòmica il·lícites ([Lucía Ixchiú](#)), la utilització no correcta de fons públics ([Anastasia Mejía](#)) o reclamen drets sexuals i reproductius a Guatemala.

Les periodistes, que s’han guanyat a pols cada espai aconseguit i tenen un cert nivell d’apoderament, són percebudes encara com a competència en el terreny laboral (sobretot en l’àmbit departamental) i les ments més conservadores les consideren **dissidents del mandat patriarcal** en tant han trencat el silenci imposat pel gènere.

El país no compta amb un cens que permeti determinar de manera fefaent els percentatges d'homes i de dones exercint com a periodistes. Es presumeix que hi ha al voltant d'un 60% d'homes i d'un 40% de dones, percentatge que descendeix de manera dràstica per a les dones quan es tracta de llocs directius.

Cal preguntar-se tota violència contra periodistes es produeix perquè són dones? La resposta és no. Com es va detallar prèviament, sí que són agressions que resulten del treball que exerceixen, però, per poder considerar-les com a agressions resultants de la imbricació dona – periodista és necessari veure les característiques específiques que assumeixen les mateixes. Per exemple, quan es tracta d'amenaçes, es dirigeixen a elles, però també al seu entorn familiar pròxim perquè els qui agredeixen saben que per mandat de gènere l'impacte és diferent i aconsegueix travessar la seva barrera de resistències. En ser objecte d'aquesta mena d'amenaçes, se'ls instal·la la por en la seva vida quotidiana i algunes d'elles han arribat a considerar la possibilitat de retirar-se del periodisme, mobilitzar-se a espais molt allunyats de la seva residència per resguardar als seus familiars i, en els casos més greus, començar un exili forçós.

Una altra manera d'evidenciar el fet particular d'aquestes agressions és que les campanyes de desinformació contra la seva credibilitat apunten, amb summa freqüència, a atacar la seva sexualitat reforçant idees androcèntriques al voltant de la vida de les dones (amb frases com “ves a saber amb qui es va ficar al llit per aconseguir l'exclusiva”) i discursos carregats de misogínia i odi. Una variant consisteix en atacar la credibilitat per mitjà de la infantilització utilitzant diminutius, *mansplaining* i fins a somriures burletes davant les seves preguntes.

REPRESENT LES CARACTERÍSTIQUES PRESENTADES PRÈVIAMENT, POT ESPECIFICAR-SE QUE LA VIOLÈNCIA CONTRA DONES PERIODISTES:

Va dirigida contra elles pel fet de ser dones periodistes.
És a dir, és específica.

Els agressors, generalment homes, conformen un grup ampli: companys de treball, caps, funcionaris públics (o altres fonts), així com ciutadania en general.

Pot adoptar qualsevol manifestació i succeeix en tots els àmbits.

Pretén descoratjar o frenar el seu treball d'informació.
Silenciar-les.

No són agressions fortuïtes ni espontànies. Són planificades

És una clara violació dels seus drets i de les seves llibertats fonamentals.

L'espectre de manifestacions d'aquesta violència és ampli. La violència física inclou accions que afecten la seva integritat física i/o la de la seva família, per exemple, cops, segrestos, arrestos injustificats i assassinats, entre altres. La psicològica que comprèn afectacions a l'estat emocional i mental com les amenaces, coerció, difamació, aïllament social, campanyes de desinformació per afectar la seva credibilitat, i per a silenciar-les, entre altres. La sexual que es manifesta mitjançant actes o intents d'actes sexuals per coerció, incloent-hi comentaris no desitjats, insinuacions, assetjament sexual, violacions. Es tracta d'obligar les dones a "pagar" per la informació que se'ls proveeix amb favors sexuals o a "castigar-les" si no accedeixen a les peticions. L'econòmica que inclou la coerció per mitjà del control dels recursos econòmics, per exemple, negar accés a recursos per a cobertures o per a reportatges, la manca o no lliurament d'equips bàsics, reticència d'espais formatius, donant-se el cas que són elles mateixes les que financen els seus equips i la seva formació.

No obstant això, hi ha unes altres no tipificades com la violència simbòlica que és aquella que no es percep com a tal i, per tant, està normalitzada com la falta de polítiques empresarials de prevenció, percebre salaris més baixos que els dels homes per igual acompliment, vedar cobertures perquè es considera que no són temes "per a dones", negar ascensos per considerar que "no són aptes per a la presa de decisions" i silenciar, entre altres. Finalment, són accions discriminatòries invisibilitzades davant la mirada androcèntrica que preval en el món mediàtic.

Quan aquestes manifestacions de violència simbòlica estan impregnades de racisme i colonialitat, es produeixen situacions com les que descriuen Àngela Cuc, comunicadora comunitària i integrant de la Xarxa de Comunicadores Indígenes Jun Na'oj qui va denunciar que en la majoria dels mitjans de comunicació on treballen han d'utilitzar el castellà perquè no els permeten crear contingut en els seus idiomes, "ens continuen veient com a atractiu turístic i no per la importància de la nostra comunicació", va emfatitzar. A Guatemala, un país on més del 40% de la població **s'identifica** com a part d'alguna de les 22 comunitats lingüístiques maies, la immensa majoria dels mitjans utilitza l'idioma espanyol. També ho ha viscut moltes vegades María Guarcaj, periodista maia k'iche' que treballa a Ciutat de Guatemala a qui en diverses oportunitats li han negat l'ingrés a entitats públiques perquè la prejutgen per la seva indumentària i només quan mostra el seu carnet de premsa li autoritzen l'ingrés, "ens veuen amb la nostra indumentària i no ens tracten amb el mateix respecte que a una altra persona amb pantalons o vestit".

Mentre, la violència institucional es produeix quan l'Estat, en lloc de garantir la seguretat i prevenció de delictes en contra de determinats subjectes socials, es transforma en el seu principal agressor, o quan actua per omissió tolerant de manera directa o indirecta que la violència continuï succeint. Per al cas específic del periodisme, una forma en la qual s'ha fet evident aquesta omissió ha estat l'incompliment de creació de mecanismes de protecció, prevenció i atenció. L'Estat guatemalenc va adquirir el compromís de creació d'un Programa de Protecció a Periodistes en la reunió del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides (del 22 d'octubre de 2012, en el seu 14° període de sessions). Encara està pendent de complir-se.

Posteriorment, a l'agost de 2014, Guatemala va ser sentenciada per la Cort Interamericana de Drets Humans (Cort IDH) per la violació dels drets de les persones defensores de drets humans. Dins de les mesures de reparació integral la Cort IDH va compel·lir a l'Estat a crear una Política Pública per a la Protecció de les i els Defensors de Drets Humans. Tampoc es compta amb la mateixa fins ara.

Una altra forma d'omissió és l'absència de registres pertinents que impossibilita l'elaboració d'un diagnòstic fidel de la realitat.

Descens dels casos o estratègies dissuasives de denúncies?

El Ministeri Públic registra les denúncies en el Sistema Informàtic de Control de la Investigació (SICOMP). D'aquest es va desprendre que en els últims cinc anys s'han denunciat 669 casos d'agressions contra periodistes, dues de cada deu han estat comesos contra dones.

AGRESSIONS CONTRA PERIODISTES		
Any	Homes	Dones
2019	131	33
2020	157	58
2021	128	12
2022	72	16
2023	49	13
TOTAL	537 (80%)	132 (20%)

Font: SICOMP, 2023.²

Una ràpida mirada sobre les dades podria portar a la conclusió equivocada perquè des de l'any 2020 els casos denunciats han disminuït considerablement. Han disminuït les agressions contra les periodistes? No, de manera contundent la resposta és negativa. En revisar la informació dels observatoris gremials sobre agressions la tendència és cap a l'alça. D'acord amb el [Programa de Protecció a Periodistes, Autocura i Llibertat d'Expressió de l'Agència de Notícies km169](#), que integren els mitjans de comunicació Prensa Comunitaria y Ruda, l'any 2023 va ser un dels més violents i repressius contra el periodisme dels últims anys, sobretot, considerant que va ser any d'eleccions generals. Així mateix, [la Unitat de Protecció a Defensores i Defensors de Drets Humans de Guatemala \(UDEFEQUA\)](#) va registrar 9496 agressions contra persones, organitzacions i comunitats defensores de drets humans, qualificant-ho com "l'any amb major violència contra les persones que defensen drets humans".

El mateix va establir [l'informe anual de 2023](#) a Guatemala de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans (ACNUDH) que va registrar un increment de 73.68% en el nombre de casos d'agressions contra periodistes i mitjans de comunicació (65 homes – 4 assassinats-, 27 dones i 14 mitjans de comunicació), comparat amb 2022.

Per tant, està més que documentat l'increment de la violència contra periodistes, encara que les xifres del MP no ho constatin.

² Fins al 30 de juny de 2023

Imperícia i “ginopia” en els registres oficials

Més enllà de la subrepresentació, hi ha una mirada *ginope*³ en la forma de registre de les pròpies dades que no responen als tipus de violència contemplats ni en les lleis del país ni el marc internacional de drets humans. Les dades obtingudes de SICOMP evidencien que entre 2021 i 2023 les agressions més recurrents contra les dones periodistes van ser les amenaces i la coacció.

AGRESSIONS MÉS RECURRENTS	
Tipus de delictes	casos
Amenaces	16
Coacció	8
Abús d'autoritat	4
Robatori	4
Agressió sexual	2
Trets sense causa justificada	2
Difamació	1
Encobriment propi	1
Lesions lleus	1
Sense delictes seleccionat	1
Ús d'informació	1
TOTAL	41

Font: SICOMP, 2023.

No obstant això, quan el 2021 es van recopilar les percepcions de les periodistes sobre els tipus d'agressions que han viscut amb major freqüència, elles van identificar la violència psicològica en primer lloc, seguida de la sexual, sobretot, en la forma d'assetjament i la física. Per què no es registren els casos d'acord amb els delictes tipificats en la Llei contra el femicidi i altres formes de violència contra les dones? Més encara sabent que el Ministeri Públic es regeix per la Instrucció 05- 2019 per a transversalitzar els enfocaments d'igualtat i de gènere a la persecució penal on s'estableix, a més, que s'ha de tenir en compte la interseccionalitat per a l'anàlisi dels casos. En l'art. 5 d'aquesta normativa interna s'explica que per a la tipificació del delictes i els fiscals hauran de tenir en compte “el context de les relacions desiguals de poder i altres paràmetres de l'enfocament d'igualtat i de gènere, per evitar incórrer en prejudicis o estereotips de gènere”.

Per a complementar aquesta instrucció, existeix, a més, la 03 -2020 que conté la guia teòrica-conceptual i el protocol de recerca per als delictes de violència contra la dona en l'àmbit públic i privat. Si existeix la bastimentada normativa, resulta estrany que per al registre dels casos d'agressió contra dones periodistes no es tinguin en compte els tipus penals establerts en la norma de violència contra les dones.

³ Evangelina García Prince (2004) va definir la *ginopia* com “la miopia o ceguesa al femení, el no veure a les dones, el no percebre la seva existència ni les seves obres. És una omisió... naturalitzada i gairebé automàtica a la realitat de les dones. Es parla de ginope per qualificar als subjectes o grups o organitzacions que mantenen una pràctica o patró arrelat d'omisió i exclusió en el discurs i en la pràctica, a la realitat del femení o de les pròpies dones” (par. 2)

En el seu moment, quan es va realitzar la consulta a la Fiscalia Especial de Delictes contra Periodistes sobre aquest tema van respondre que “la Fiscalia aplica els protocols d’atenció amb enfocament de gènere i es prenen en consideració els eixos establerts en la política criminal democràtica de l’Estat de Guatemala... de la mateixa manera, totes les recerques són de caràcter integral, amb integració de lleis ordinàries i especials en matèria penal... la fiscalia compta amb personal en constant capacitació per a aplicar l’enfocament de gènere, i altres temes en general concernents a defensors de drets humans”. No queda clar, llavors, que entén l’entitat per enfocament de gènere perquè no s’evidencia en el registre. Si no és per imperícia, tenint en compte la normativa i els processos formatius, pot pensar-se que és falta de voluntat política.

Tampoc es constata en el registre ni en l’atenció l’aplicació de l’enfocament intercultural i, menys encara, la perspectiva interseccional.

Nul·la és la informació que aporten les dades oficials sobre casos d’assetjament sexual o sobre la violència de gènere facilitada per la tecnologia. Encara que és el territori on s’han incrementat els casos d’amenaques i contingut difamatori, aquesta manifestació directament no es consigna. L’argument que esgrimeix l’ens investigador és que no existeix aquest tipus penal en la normativa nacional, encara que si es compta amb les condicions tècniques per a fer-ho i amb personal capacitat per investigar l’assetjament o altres formes de violència digital. Com a argument és feble ja que, si es tinguessin en compte els tipus penals de la normativa específica de violència contra la dona, aquests casos poden registrar-se en la manifestació que hagi succeït i agregar un indicador específic per a espai digital.

Feminització de la criminalització

Des del Ministeri Públic, amb la connivència de jutges i operadors/es de justícia, així com el funcionariat d’altres institucions públiques, es va desplegar en els últims dos governs (Jimmy Morales, 2016 - 2020 i Alejandro Giammatei, 2020 - 2024) una campanya criminalitzadora⁴ de l’acció periodística, que es va anar incrementant i generant temor i desconfiança del gremi cap a les seves autoritats. [L’informe anual 2023](#) de ACNUDH va evidenciar que la major part dels atacs al periodisme va provenir d’autoritats de l’Estat.

Cada vegada més les dones han estat objecte d’aquesta criminalització. D’acord amb els registres d’Udefegua en els últims anys hi ha hagut una gradual feminització del fenomen, les accions violentes cap a dones defensores, entre elles les periodistes, van fer un salt qualitatiu des del 2020 quan van ser un 33% de les persones agreujades, i va pujar a 45% el 2022. Si bé és cert que el 2023 va descendir a 26%, continua sent una dada preocupant.

Per a aconseguir-ho han utilitzat l’assetjament judicial, tergiversant lleis que van ser creades amb una altra finalitat. Per exemple, la Llei contra el femicidi i altres formes de violència contra les dones que va ser creada per garantir una vida lliure de violències, s’ha utilitzat per assegurar la impunitat de funcionàries vinculades amb actes de corrupció que, d’aquesta forma, impedeixen ser fiscalitzades. La Llei contra el

⁴ La criminalització consisteix en un conjunt d’accions socials (desqualificació, acusacions falses per menyscar la credibilitat, entre altres), polítiques (violació de domicili i altres) i jurídiques (enllaçar a procés penal utilitzant de manera dolosa els marcs legals, per exemple) que pretenen imposar la posició de les xarxes polític-econòmiques il·lícites (denominades a Guatemala “pacto criminal” o “pacto colpista”) incriminant a les persones defensores de drets humans i periodistes en delictes que no han comès apuntant al fet que cessin en la seva labor de defensa de drets humans o d’informar la població. Per a això hi ha una utilització del sistema penal, accionat per persones particulars, i/o funcionaris, per acusar als qui informen de delictes comuns que estan continguts en el Decret 17-73, Codi Penal i la Llei contra la Delinqüència Organitzada, Decret 21-2006.

crim organitzat, que va ser promulgada per a combatre les accions de grups delinqüencials perillosos, se la utilitza per fer aparèixer a periodistes com a tal.

La figura d'obstrucció a la justícia que, justament, pretenia que aquests grups no poguessin coaccionar al funcionariat públic, però que en aquests casos apunta a evitar que les i els periodistes facin el seu treball, castigant-los si realitzen cobertures de casos contra periodistes o persones operadores de justícia. En un dels casos que es va portar contra José Rubén Zamora⁵ no només se li va acusar a ell d'aquest delictes, sinó a un llistat de periodistes, entre elles la directora d'el Periódico Julia Corado, perquè es va considerar que les seves publicacions complien aquesta funció.

D'aquesta manera, pretenen que la ciutadania no s'assabenti de les seves accions, i alhora, reprenen narratives contra insurgents d'enemics interns a conjurar, homologant a la premsa i l'exercici periodístic amb accions criminals, il·legals o desestabilitzadores. L'efecte de les campanyes que criminalitzen és devastador perquè abonen la pèrdua de credibilitat del periodisme, una de les eines més importants d'aquest treball.

Un dels casos que pot esmentar-se el 2024 és el del citatori a declarar contra la periodista María José Longo, en el marc del debat contra l'ex fiscal Virginia Laparra. Pretenen utilitzar la peça de la periodista per incriminar a l'ex fiscal acusant-la de revelar informació confidencial, en una [clara tergiversació](#) de la labor periodística. Amb aquests casos, intenten, a més, generar casos exemplificadors perquè altres periodistes s'inhibeixin d'informar sobre processos judicials.

L'exili forçat: etapa superior de la criminalització

A causa de la reducció de l'espai públic, al setge judicial i persecució política, a les amenaces contra elles i les seves famílies, almenys vuit dones periodistes guatemalenes, una d'elles dona indígena *k'iche'*, es troben a l'exili actualment. La xifra no és precisa ja que no hi ha possibilitats de realitzar un cens oficial que doni resultats més concrets. Al novembre de 2023, Centro Civitas, una organització de defensa de periodistes al país, va iniciar un sondeig per indagar les condicions de vida a l'exili que va permetre conèixer alguns resultats preliminars. La majoria d'elles residia en la capital o zones limítrofes previ a la sortida, tenen estudis universitaris, quatre d'elles van haver de deixar el país el 2023, dos el 2022 i dos el 2021. Les seves situacions migratòries actuals són diverses, no obstant això, han hagut de canviar varies vegades de domicili, una d'elles, més de quatre vegades. Quan se'ls va preguntar com definien el lloc actual on resideixen, la majoria va respondre "temporal", tot i que les condicions per al retorn encara no són factibles.

Una de les grans carències que va posar de manifest aquesta crisi, tant a Guatemala com a la regió centreamericana, és que no hi ha un sistema integral d'atenció per a les i els periodistes que es veuen forçats a exiliar-se. Per aquesta raó en alguns casos van poder sortir amb acompanyament d'organitzacions i, en altres casos, resoldre-ho de manera personal. Òbviament, degueren exiliar-se per escapar de l'empresonament per raons espúries, no obstant això, algunes sí que tenien la certesa d'una ordre d'aprehensió en contra seva i altres no, pel fet que una de les tàctiques utilitzades per les RPEI per atemorir-los era crear rumors

⁵ El cas més paradigmàtic de persecució penal espúria ha estat el de José Rubén Zamora, ex director d'el Periódico, que va ser capturat el juliol de 2022 i a qui la Fiscalía Especial Contra la Impunitat a Guatemala (FECI) ha acusat de xantatge, tràfic d'influències i blanqueig de prop de 38.000 dòlars i es van iniciar diverses causes penals. Rubén Zamora ha estat a la presó gairebé dos anys.

en xarxes socials, utilitzant comptes personals i *trols centers*, on es feia saber que serien empresonades.

Marxar del país ha estat complicat per a elles, la permanència com a exiliades molt més. Han hagut d'enfrontar problemes econòmics, de salut, de seguretat, laborals i migratoris i a l'hora d'identificar les principals dificultats van nomenar l'idioma del país receptor, el cost elevat de la vida i l'escassetat de recursos, actituds racistes i xenòfobes, escassa assessoria legal, accés a serveis de salut i la impossibilitat de llogar una casa o inserir-se laboralment, entre altres. La majoria d'elles reclama, a més, suports en salut emocional ja que l'exili ha creat desequilibris emocionals que necessiten resoldre, però no compten amb els recursos necessaris per a afrontar-los.

La majoria, quan van sortir, no ho van poder fer amb les seves filles i fills i aquesta va ser una de les etapes més complexes i doloroses. Les condicions a l'exili també són específiques, perquè, a més de la separació familiar, novament queden exposades a ser objecte de diferents violències en contextos aliens, on elles no tenen xarxes.

Més d'un any després d'haver pres la difícil decisió de sortir de Guatemala, algunes periodistes han pogut reunir-se amb les seves famílies, però continuen necessitant suport perquè les seves filles i fills puguin inserir-se en el sistema educatiu dels països receptors. Reconeixen que en diversos casos la seva vida s'ha precaritzat, encara que han aconseguit obtenir un treball, no totes han pogut tornar a treballar com a periodistes o comunicadores. Algunes, gràcies al suport d'organitzacions defensores de drets humans, ja han aconseguit tenir major claredat de la seva situació judicial a Guatemala.

No obstant això, persisteix la incertesa perquè no poden tornar fins que els seus casos siguin desestimats i acabi la persecució política, la qual cosa no serà possible mentre les autoritats que les han criminalitzat, segueixin en funcions.

Cadascuna d'elles recorda exactament la data en què va fer les maletes i va sortir per a salvaguardar-se. La data de retorn és incerta.

IMPUNITAT : SENSE SENTÈNCIES I AMB MAJORIA DE CASOS DESESTIMATS

De les diferents sortides processals que el Ministeri Públic pot assumir, en els últims anys ha optat per arxivar (concloure el procés penal de forma no definitiva després d'haver investigat i sense haver pogut individualitzar o situar a la persona imputada) o desestimar el mateix. En general aquestes mesures s'assumeixen sense donar moltes explicacions a les persones interessades.

Aquesta situació ha estat denunciada en nombroses oportunitats per organitzacions gremials, entre elles [l'Associació de Periodistes de Guatemala](#), sobretot, perquè el que es percep és desídia institucional i falta de recerca. Aquest tipus de mesures simulen una ràpida resolució dels casos, però en realitat, el que generen és impunitat per als qui perpetren els casos.

En els casos denunciats per les dones entre 2021 i 2023, el 78% van ser desestimats i el 20% arxivats. Només un continuava en investigació al moment de sol·licitar la informació.

Sortides processals per a casos denunciats per dones				
Any	Total	Desestimats	Arxivats	En investigació
2021	12	11	1	0
2022	16	11	5	0
2023	13	10	2	1
	41	32	8	1

Font: SICOMP, 2023.

Per completar el panorama descoratjador a l'informe anual d'ACNUDH es va establir que durant l'any 2023 es va produir només una sentència condemnatòria, la qual cosa demostra la manifesta feblesa del sistema de justícia, la incapacitat dels poders públics de complir amb el seu deure de garantir la vida i seguretat de les dones i la insignificant capacitat de l'Estat per a resoldre el problema.

A més de les dificultats que implica per a les dones l'accés a la justícia en un sistema que continua sent androcèntric, la impunitat exerceix com un potent dissuasiu de la denúncia, no sols perquè elles poden perdre el seu lloc laboral per haver denunciat, sinó que s'exposen a l'escrutini públic. La mirada criminalitzant i qüestionadora de la responsabilitat es torna cap a elles i no cap als seus agressors.

Més enllà de les xifres, és important advertir que, en quedar impunes la majoria dels casos denunciats elles no poden exercir la seva professió en condicions segures la qual cosa redueix el seu potencial. A més de les conseqüències individuals que aquesta situació implica, hi ha un impacte directe sobre el dret a la llibertat d'expressió, s'empobreix una societat quan les periodistes són agredides perquè l'objectiu d'aquesta violència és silenciar-les. I aquest silenci reforça cultures d'opacitat, autoritarisme i corrupció.

Resiliència i propostes

Enfrontar i combatre la violència contra les dones periodistes implica nombrosos desafiaments com a adequacions als marcs jurídics i incorporació de tipus penals (assetjament i violència digital), el redisseny de polítiques públiques, reduir bretxes salarials i llocs de presa de decisió, entre altres. No obstant això, les respostes des de l'Estat són lentes i molt escasses.

El Ministeri de Governació va anunciar al maig de 2024 la reactivació de la Instància d'Anàlisi per a la Protecció de Defensores i Defensors de Drets Humans l'objectiu dels quals és analitzar i detectar patrons d'atacs contra persones, organitzacions, comunitats, i autoritats de pobles originaris que defensen els drets humans al país. En aquest mecanisme es van crear taules temàtiques amb la participació de persones defensores i expertes per realitzar anàlisis específiques per subjectes vulnerables. Una de les taules és, justament, la de periodisme. Queda per generar els processos d'incidència perquè aquestes anàlisis apliquin la perspectiva de gènere i es puguin traçar respostes a les necessitats específiques de les dones.

D'altra banda, des de la Comissió Presidencial per la Pau i els Drets Humans (COPADEH) es va anunciar que estan treballant per donar compliment a la resolució emesa per la Cort Interamericana de Drets Humans l'any 2014 perquè l'Estat de Guatemala adopti la Política Pública de Protecció als Drets Humans. Encara no hi ha una data estipulada per a la seva presentació.

Una altra notícia encoratjadora va ser la sentència condemnatòria a les i el policia que van agredir a la periodista comunitària maia kaqchikel Norma Sancir a tres anys i nou mesos de presó. Malgrat la llarga espera (els fets van ocórrer el 2014) el 31 de gener del 2024 un jutjat de Chiquimula va considerar que els drets de la periodista van ser violentats, així com els de la ciutadania ja que al silenciar-la es va violentar el dret de la població a estar informada. Aquesta sentència deixa precedents importants per a la no repetició i va deixar estipulades una sèrie de mesures transformadores per a l'Estat com a processos formatius sobre periodisme comunitari i llibertat d'expressió per a les persones aspirants i policies en funcions; campanya de comunicació i materials informatius sobre la protecció del treball periodístic, atenció mèdica i psicològica per a la periodista, entre altres.

Mentre es troben respostes pertinents, què hauria de canviar perquè les dones periodistes puguin treballar en un entorn segur i lliure de violència? què es pot fer en el futur pròxim? És una pregunta recurrent que es formulen les periodistes. Hi ha els qui apunten a la reconstrucció i enfortiment de la institucionalitat pública, així com la creació d'eines polítiques que permetin resoldre els problemes des d'aquesta esfera. Hi ha unes altres que són escèptiques a aquesta possibilitat perquè l'experiència acumulada els ha demostrat que són funcionaris públics els actors que més les han violentat. Posen unes certes objeccions a la idea de construir institucionalitat pública de protecció a la seva labor ja que sense contemplar les necessitats específiques d'elles com a dones es tractaria, una vegada més, de plans centrats en les necessitats dels homes, és a dir, androcèntrics.

El seu escepticisme, no obstant això, no les deixa inermes. Resisteixen i s'organitzen.

“...seria el summum que m'arrabassin l'únic somni que tinc”

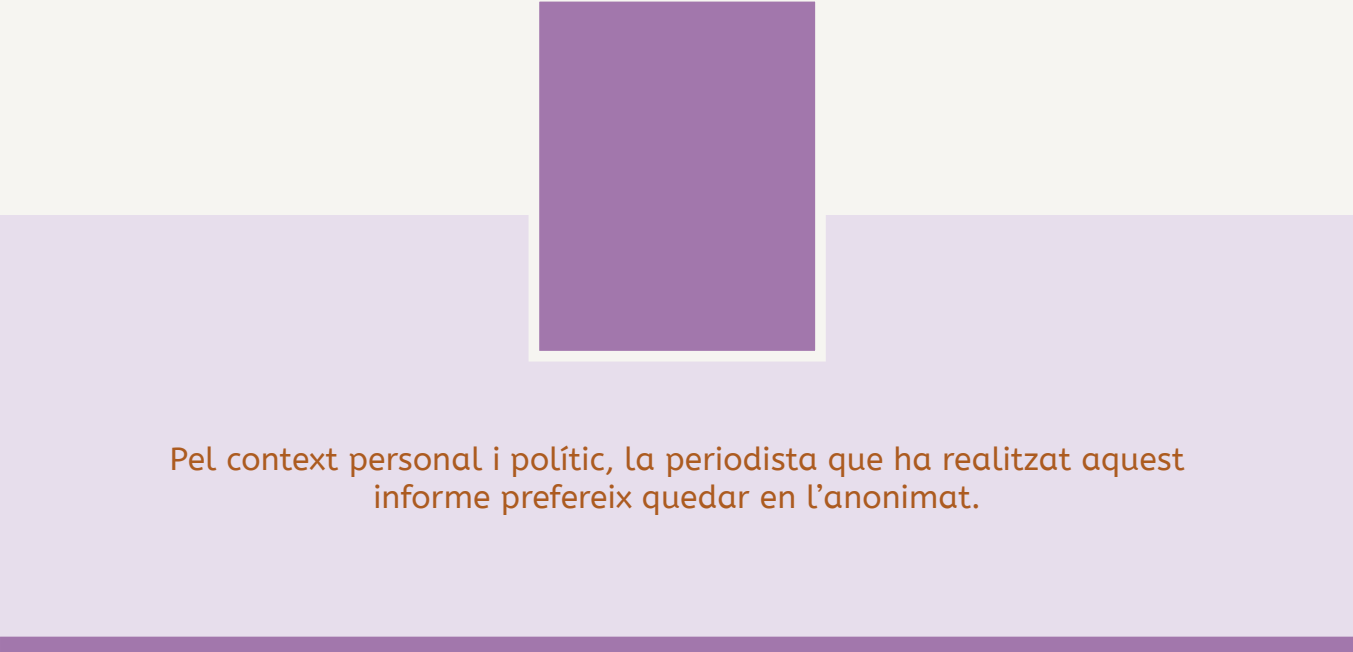
Aquestes paraules van sorgir d'una periodista departamental quan va ser consultada sobre el seu futur professional, després de sofrir una agressió pel seu treball informatiu. Ella no està disposada a cedir ni un mil·límetre del que ha aconseguit en la seva carrera. De manera col·lectiva han anat creant un repertori de demandes per a poder continuar treballant malgrat els temps infaustos. La sentència del cas de Norma Sancir les enforteix perquè apunta en aquesta via.

Exigeixen que l'Estat reconegui públicament la labor de les periodistes i condemni enèrgicament les agressions en contra seva, que cessin els discursos criminalitzadors, que es capaciti al funcionariat públic sobre llibertat d'expressió i drets de la comunicació, que s'incorporin enfocaments específics a les tasques de prevenció, atenció, registre i sanció de casos de violència contra dones periodistes i que es produeixin dades idònies, pertinents i precises sobre la violència en contra seva.

També que es dissenyin, implementin i avaluin polítiques públiques efectives de prevenció, protecció i jutjament penal de la violència contra periodistes.

Hondures

Pel context personal i polític, la periodista que ha realitzat aquest informe prefereix quedar en l'anonimat.

VIOLENCIA CONTRA LES DONES PERIODISTES

Introducció

Hondures és un país amb una tràgica història d'atropellaments als drets humans de la seva ciutadania per part de l'Estat i els ens encarregats de la seguretat. En aquest marc, els qui han exercit el periodisme al llarg de la seva història han estat blancs de tota mena d'agressions i violències, des de restriccions a la seva labor fins a arribar a la privació de la llibertat i la vida.

El 2022, després de més d'una dècada de governs repressius d'ultradreta, Hondures va rebre el govern de la primera dona presidenta en 200 anys d'història, Xiomara Castro Sarmiento, amb l'esperança que la seva administració donés inici a un procés d'enfortiment de la democràcia i combat contra la corrupció. No obstant això, el govern de Castro, a gairebé tres anys ja de la seva entrada al poder, no sols no ha representat aquest canvi promès, sinó que ha portat diversos retrocessos, especialment en matèria d'espai cívic i protecció a periodistes i defensors de drets humans.

Dins del pla de govern que la presidenta Xiomara Castro va presentar a la ciutadania hondurenya el 2021 durant la seva campanya política, Castro va desglossar una proposta forta en matèria de democratització dels poders de l'Estat, va plantejar un abordatge comunitari i preventiu de la seguretat pública i va ressaltar els drets de les dones i la lluita per la conservació ambiental a Hondures com a elements clau de la seva concepció del govern. No obstant això, el primer any de la seva administració Castro va contradir les propostes presentades en aquest document, avalant

una irregular presa del poder en el Congrés Nacional de la República previ a la seva presa de possessió, desoïnt el clam de les organitzacions de dones, que exigien la despenalització de la píndola d'anticoncepció d'emergència (PAE), i finalment proposant un estat de suspensió de garanties constitucionals en diversos territoris del país com a mesura de combat contra l'extorsió i el crim organitzat. En els últims mesos, Castro, a través del Consell Nacional de Defensa i Seguretat -l'existència de la qual Castro i el seu partit van criticar amb duresa en el període de l'ex president Juan Orlando Hernández- va anunciar un projecte per a construir, mitjançant compres directes, una "mega presó" a l'Illa del Cigne, que actualment és una reserva biològica i és una àrea protegida. Funcionaris del govern de Castro han amenaçat a través de les seves xarxes socials als crítics d'aquest projecte amb ser reclosos en aquesta presó.

El govern de Castro s'ha caracteritzat per difuminar la línia entre l'administració pública i l'oficialista Partit Llibertat i Refundació, la qual cosa ha tingut un efecte greu en l'espai cívic d'Hondures i en la capacitat d'execució del govern. El discurs públic de les dependències estatals i dels seus alts funcionaris han deixat

Foto: Sin acallar la crítica ¡Recuperemos la palabra! C-Libre

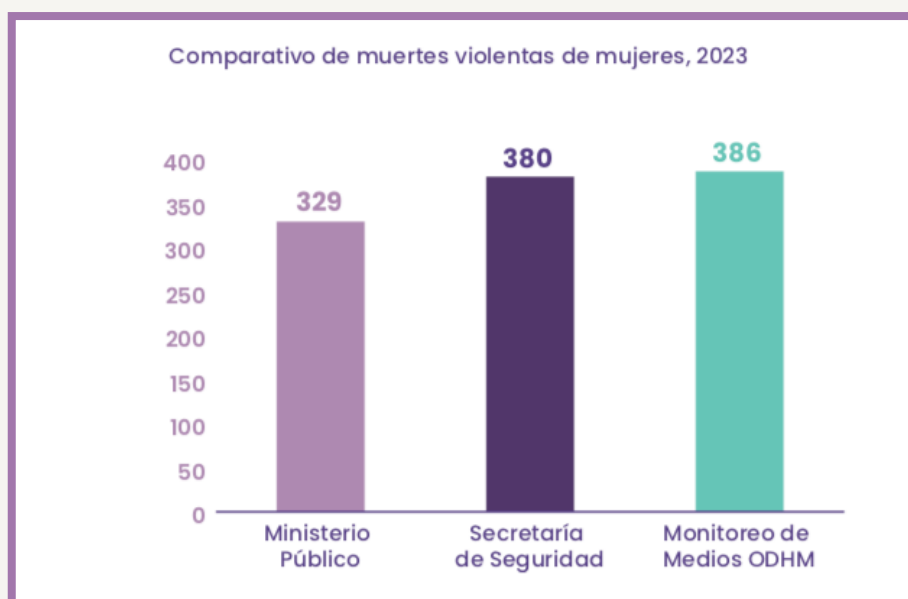
a un costat el rol de país que li correspon, per donar pas a comunicacions justificatives i posicionades cap a l'atac i descrèdit de qualsevol actor social els arguments del qual no estiguin plenament alineats amb els del govern. En aquest transcurs, organitzacions de la societat civil, mitjans de comunicació corporatius i independents i periodistes individuals s'han convertit en la diana de missatges i accions de part de l'administració Castro Sarmiento, que han inclòs campanyes de desprestigi, amenaces d'auditories, revisions arbitràries de la documentació d'organitzacions civils, negatives indirectes a sol·licituds d'informació pública, entre altres.

Violència contra les dones

La violència contra les dones a Hondures és una problemàtica complexa, enquistada en el sistema socio-cultural del país i purificada per la història patriarcal de la violència, que es recolza en la impunitat i la corrupció per continuar reproduint-se.

En un informe de l'Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC) i ONU Dones, Hondures és el cinquè país amb la taxa més alta de femicidis en el món, amb un 6.47 per cada 100 mil habitants, per sobre de Guatemala i Mèxic, i se situa com el país més perillós a Amèrica Llatina per a ser dona.

D'acord amb el Butlletí de Violència contra les Dones publicat pel Centre de Drets de Dones (CDM) al maig de 2024, la violència contra dones i nenes ha anat en augment des del 2023, que va passar d'una taxa de 6.2 femicidis per cada 100 mil habitants a 7.6 femicidis el 2023, any en què per primera vegada es produeix una massacre en la Penitencieria Nacional Femenina d'Adaptació Social (PNFAS), on 46 dones privades de llibertat van ser assassinades.

Font: Elaboració pròpia (CDM) a partir de dades del MP, SEDS i Observatori de Drets Humans de les Dones.

Quant a la violència domèstica, el Butlletí de CDM revela que el 2023 es va registrar un increment de 7.5% en les denúncies presentades davant el Ministeri Públic per aquest delictes, amb víctimes que van des de menors de 18 anys fins als 60 anys o majors. D'acord amb la informació de CDM, un 62% d'aquests casos romanen en la impunitat.

Quant a la violència sexual, CDM revela que cada dia del 2023 es van realitzar de 7 a 8 denúncies per aquesta causa davant el Ministeri Públic, però només el 51% d'aquests casos van rebre avaluacions mèdiques per part de la Direcció de Medicina Forense de la Fiscalia. Les nenes entre els 10 i 18 anys i les dones joves entre els 19 i els 29 anys són els grups d'edat més vulnerables a la violència sexual, partint de les xifres que mostren les denúncies.

El Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) reconeix que, al llarg de deu anys, la desigualtat de gènere al país s'ha reduït, però encara amb això Hondures continua sent un dels països més desiguals d'Amèrica Llatina en aquesta matèria, situant-se el 2021 en la posició 107 de 170 països.

Les dades anteriors reflecteixen que l'existència, la vida i el treball de les dones a Hondures es dona malgrat un context molt violent.

Atacs a mitjans i a dones periodistes

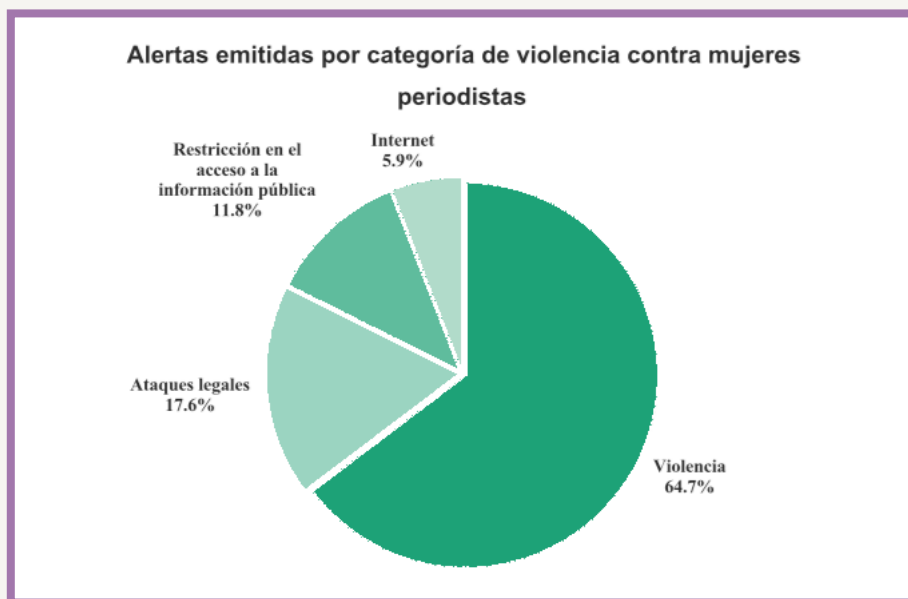
En l'Informe de Situació de Drets Humans a Hondures, 2024 de la Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH) es recull que "Els assassinats de periodistes i la impunitat que preval sobre la majoria dels crims són una de les més greus afectacions a l'exercici del dret a la llibertat d'expressió". I ja en l'informe de 2018, es van documentar 14 assassinats de periodistes i treballadors de mitjans de comunicació, sense que hi hagi cap avanç significatiu fins a la data.

El nivell d'impunitat és molt alt ja que sobrepasa el 91%, donant-se només 8 sentències condemnatòries d'un total de 92 crims registrats des del 2001, segons el Comissionat Nacional dels Drets Humans (CONADEH), a data de maig de 2022. Pel que es desprèn que exercir el periodisme a Hondures és una professió d'alt risc.

Altres violències contra periodistes tenen a veure amb les amenaces, agressions, atemptats armats, fustigacions, i assetjament judicial, fonamentalment dels i les professionals que cobreixen assumptes com a corrupció, crim organitzat, conflictes de terres o extractivisme miner. També pot resultar perillós informar sobre diversitat sexual, LGTBIQ+, migrants, pobles indígenes i persones afrodescendents.

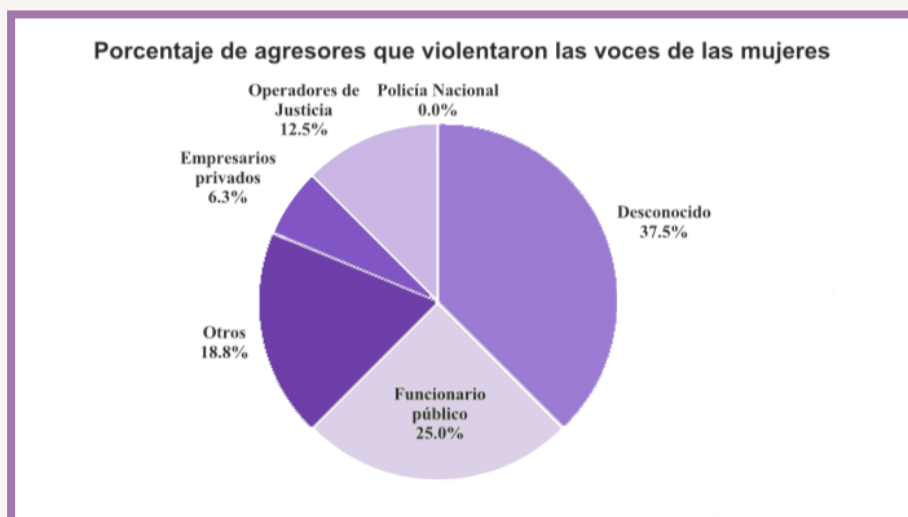
Sens dubte, les dones periodistes viuen uns nivells de violència molt diferenciats dels seus col·legues, i segons recull l'Informe de Llibertat d'Expressió de 2022, del Comitè per la Lliure Expressió (C-Lliure) "l'Estat no compta amb mecanismes idonis per abordar el problema des d'una perspectiva de gènere. Actualment (...) solen culpabilitzar-les, desestimar les seves capacitats o estigmatitzar els seus comportaments".

L'informe posa de manifest que no se li dona la importància deguda als atacs que reben les dones periodistes i a més es donen pràctiques de revictimització qüestionant comportaments o la moral de la víctima.

Font: Elaboració pròpia (C-Libre) a partir de les alertes emeses el 2022.

Respecte a qui són els agressors ho podem veure en la següent gràfica elaborada per C-Lliure a partir de les alertes emeses el 2022.

Font: Elaboració pròpia (C-Libre) a partir de les alertes emeses el 2022.

En la visita que va realitzar la CIDH van recollir alguns testimoniatges que formen part de l'informe-2024, com el de la líder indígena lenca, María Felicita López, corresponsal de Ràdio Progrés, que va ser amenaçada de mort en tres ocasions, per la seva vinculació a la defensa dels territoris indígenes i als drets de les dones.

Un altre apartat important de l'Informe és el que té a veure amb els discursos estigmatitzants per part de funcionaris públics cap a dones periodistes que realitzen reportatges crítics sobre la seva gestió. Recollim alguns casos que figuren en l'últim informe:

“El cap de duanes de Guasaule, Choluteca, hauria considerat a la periodista Melissa Hernández com a llengua verinosa i brut rèptil de còlera, a través de xarxes socials, després que ella qüestionés al funcionari per exhibir imatges de nenes i nens en situació de vulnerabilitat”.

“El sotssecretari de Premsa de Casa de Govern hauria titllat de fal·laç i pseudo llibertària les publicacions d'una periodista i presentadora hondurenya”.

“La viceministra de Seguretat hauria desqualificat un reportatge del mitjà Contracorriente que la involucrava, acusant-lo de publicar informació completament falsa, tergiversar les seves declaracions i acomodar-les a l'interès de corruptes, i telefonant-los a investigar bé. La viceministra va atacar al mitjà, qüestionant-li si rebien diners de la Policia, els terroristes o el crim organitzat”. Segons el mitjà, haurien ofert el dret de rèplica a la funcionària, però aquesta no va contestar.

D'altra banda, cal destacar que la directora i fundadora de Contracorriente, Jennifer Ávila, ha estat reconeguda amb el Premi Gabo 2023 a l'excel·lència periodística, destacant “el lideratge, l'ètica professional i el compromís amb la veritat de la periodista i l'equip del mitjà de comunicació que dirigeix, malgrat els riscos a la seva integritat, la dificultat d'accés a la informació i l'assetjament cap als mitjans independents”.

Com recull l'Informe, l'Estat ha de garantir els drets humans, per tant, haurien d'abstenir-se de condemnar a la premsa per fer la seva labor, encara que és legítim que es puguin defensar davant les crítiques, però sense caure en el descrèdit ni l'estigmatització de ningú.

Però la violència contra les dones periodistes no sols prové de les fonts, també es viu en les redaccions. Així, el reportatge col·laboratiu “Assetjament entre plomes”, realitzat per les periodistes Lourdes Ramírez, Emy Padilla, Wendy Funes i Dunia Orellana, recull que “un 48% de dones periodistes a Hondures han sofert assetjament a les sales de redacció.”

Se suposa que les periodistes haurien de treballar en espais segurs, i no sempre és així. Davant l'assetjament sexual, i segons recull aquest reportatge, les periodistes prefereixen abans abandonar el mitjà que denunciar ja sigui pel rebuig, l'estigmatització o la poca credibilitat que se'ls dona. I els assetjadors són els caps, des de la seva posició d'autoritat, o els propis companys de redacció.

Una altra manera d'informar

En aquest punt hem volgut recollir les paraules que va pronunciar la periodista Vienna Herrera, de Contracorriente, en la VIII Trobada de la Xarxa Internacional de Periodistes amb Visió de Gènere (RIPVG), que es va realitzar a la Ciutat de Guatemala al desembre de 2023.

Herrera va explicar que, en la seva experiència com a periodista hondurenya amb perspectiva de gènere, moltes vegades s'explica la violència mentre s'està sofrint “a vegades, fins i tot dins de les redaccions, sé que això passa en molts espais i és molt difícil compartir-ho”, va assenyalar i va agregar que no hi ha moltes

redaccions treballant per evitar la violència de gènere dins de les seves sales, són més els mitjans independents els que han fet aquest esforç.

En part, això s'explica perquè a Hondures la majoria de mitjans independents estan dirigits per dones. No obstant això, entendre que les direccions d'aquests mitjans i els equips que les integren són majoria dones, també porta a tenir una anàlisi amb perspectiva de gènere de com ocorren els atacs als mitjans independents, que moltes vegades venen de funcionaris públics amb discursos estigmatitzants i masculistes.

El mitjà Contracorriente ha evidenciat com ocorren campanyes inautèntiques i coordinades des del govern actual de Xiomara Castro. En diverses ocasions aquestes campanyes han tingut com a objecte a periodistes i dones analistes o que es troben en l'esfera pública.

Així mateix, el Comitè per la Lliure Expressió va registrar un augment del 37% d'alertes d'agressió per violència contra no sols periodistes, sinó també defensores de drets humans i defensores del medi ambient.

Per a les dones hondurenyes és difícil treballar en aquest context ja que també existeixen unes 80 alertes relacionades amb agressions físiques, assassinats, atemptats i robatoris, específicament a periodistes. Encara que històricament Hondures és un país molt complicat d'explicar pel context de violència, actualment les decisions de govern no han anat encaminades a enfortir la llibertat d'expressió, sinó que ha acabat de col·locar als mitjans que no es pleguen al discurs oficial, en una esfera de més violència.

“A vegades ens pregunten com continuem fent periodisme en aquest context tan violent, i crec que la resposta és també una solució per a protegir-nos. Crec que a Hondures estem també explicant les històries de violència de gènere de forma diferenciada”, va assenyalar Herrera en la trobada i va explicar com a través del periodisme amb perspectiva de gènere que està fent, són insistents amb les cobertures, insisteixen en les institucions estatals per les actualitzacions dels casos que cobreixen.

Sobretot, enmig d'un context amb tant moviment en el tema polític, la majoria de mitjans no està explicant les crisis més estructurals, com les de violència basada en gènere, “es tracta de continuar treballant en aquesta línia, de veure com ho podem fer millor, de com protegir-nos més. Per exemple, una de les coses que patim molt les dones periodistes, és l'assetjament sexual de les fonts. Per això, mentre més dones periodistes ho sàpiguen i ho parlem serà més fàcil, també, combatre-ho”, va assenyalar Herrera.

Alhora, va explicar que el periodisme hondureny ha de continuar comptant amb profunditat els femicidis, la criminalització de la interrupció de l'embaràs, “cal continuar explicant-lo perquè són violències que ens travessen, també en la nostra vida, i això ens permet explicar-ho d'una forma millor i des d'un enfocament diferenciat, tractant de trobar les solucions per a millorar la situació en la qual estem immerses”, va afegir.

Per a Herrera, és important també buscar fórmules a nivell regional ja que el que passa a Hondures, amb altres matisos, també ocorre als nostres països veïns.

Mèxic

Rosa María

Rodríguez Quintanilla

Llicenciada en Periodisme amb més de 30 anys d'exercici professional. Actualment és directora del diari digital La Talacha Noroeste.

És fundadora i ex Coordinadora de la Xarxa de Dones Periodistes de Tamaulipas. Va formar part de la coordinació col·legiada de la Xarxa Nacional de Periodistes de Mèxic (2011 al 2019). I integrant de la Coordinació Col·legiada de la Xarxa Internacional de Periodistes amb Visió de Gènere-RIPVG (2016-2023). Actualment és consellera de la RIPVG i co-coordinadora de la Comissió d'Alertes.

Compta amb Diplomats en Comunicació i Gènere per la UNAM i CIMAC, en Periodisme Especialitzat i Periodisme Científic per la Universitat Autònoma de Nuevo León i certificada com a Locutora per la Secretaria d'Educació Pública.

Ha assistit, organitzat i impartit diversos cursos, conferències i tallers sobre periodisme amb perspectiva de gènere, llenguatge inclouent i drets humans de les dones.

DONES PERIODISTES I LES SEVES VULNERABILITATS

Foto: Diana Hernández López. Arxiu Cimacnoticias

Mèxic és considerat com el país sense conflicte bèl·lic més perillós del món per a la premsa¹ i amb un dels majors índexs d'impunitat quant a crims de periodistes a nivell global. En escenaris com aquest, segons la Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH), les dones periodistes enfronten una doble vulnerabilitat a causa de la discriminació de gènere i pel seu exercici professional.²

Les periodistes mexicanes viuen múltiples riscos a causa de la intersecció de factors com el masclisme arrelat, la impunitat entorn dels delictes comesos contra la llibertat d'expressió i les falles estructurals en les polítiques de protecció i prevenció de la violència de gènere en els mitjans de comunicació.

Malgrat els esforços institucionals, de les xarxes de periodistes, col·lectius feministes i organitzacions de la societat civil, realitzats durant gairebé dues dècades per fer front a aquesta problemàtica, en aquest país

¹ <https://rsf.org/es/clasificaci%C3%B3n-mundial-de-la-libertad-de-prensa-2024-el-periodismo-bajo-las-presiones-pol%C3%ADticas>

² <https://www.oas.org/es/cidh/expresion/docs/informes/MujeresPeriodistas.pdf>

persisteixen les violències contra les periodistes, les quals moltes vegades tenen com a única alternativa la autocensura, el desplaçament forçat o l'exili per salvar la vida i la de les seves famílies.

D'acord amb informes i estudis de diferents organitzacions de llibertat d'expressió, les violències contra els qui exerceixen el periodisme en general abasten des d'agressions físiques, desaparicions, segrestos, privació de la llibertat fins a assassinats, en la seva majoria, perpetrats per funcionaris públics municipals i estatals, membres de càrtels de la droga i particulars.

Les dones periodistes, en particular, enfronten una multiplicitat de riscos addicionals i específics a causa del seu gènere, ètnia, edat o identitat sexual, exacerbats per un entorn patriarcal arrelat que busca silenciar les seves veus, limitar la seva participació plena en el debat públic i generar un clima de por i de silenci.

La violència de gènere a la qual estan exposades inclou, la física, psicològica, patrimonial o sexual. Aquestes agressions van des del bloqueig informatiu, fustigació, estigmatització, campanyes de desprestigi, amenaces, atacs digitals, detencions arbitràries, assetjament judicial, assetjament sexual, violacions, i fins al femicidi, perpetrades principalment per autoritats, col·legues i grups criminals i que estan exacerbades per la intersecció de gènere amb altres identitats, com l'ètnia o l'orientació sexual.

Aquestes violències no sols impacten en la vida, en la llibertat, en la salut mental, el desenvolupament professional i el benestar individual de les periodistes, sinó que també afecten les seves famílies, les quals es converteixen amb freqüència en blanc de represàlies per part dels agressors, generant conseqüències emocionals, socials i psicològiques, que ningú està dimensionant.

En aquest context, Lucía Lagunes Huerta, directora general de l'organització Comunicació i Informació de la Dona, A. C. (CIMAC), reflexiona sobre els reptes de Claudia Sheinbaum Pardo, la pròxima primera dona presidenta de Mèxic, per garantir la seguretat, la justícia i la protecció integral de les dones periodistes³ així com de la necessitat que es reconeguin les aportacions d'aquestes a la democràcia.

La periodista de ràdio comunitària Marcela de Jesús Natalia lamenta la falta de justícia i els nuls resultats de les fiscalies federal i estatals, encarregades d'investigar i sancionar als perpetradors de la violència contra comunicadores, emfatitzant que, “si la persona periodista agredida és dona i indígena, la impunitat és triple”.⁴

Malgrat l'existència de mecanismes de protecció per a periodistes a Mèxic, aquests sovint resulten insuficients o ineficaços, especialment per a les dones. La falta de voluntat política, de recursos, capacitació i perspectiva de gènere, obstaculitzen la seva implementació adequada, sosté la periodista Yanelly Fuentes Morales, després de 4 anys de viure desplaçament forçat.⁵

Davant els enormes desafiaments, les periodistes de manera individual i col·lectiva lluiten, resisteixen i defensen el seu dret a informar lliures de violència i pel reconeixement de les seves aportacions a la democràcia.

³ <https://drive.google.com/file/d/1MpEQFJnAO3MRLKj5DBLHte6BO2t7TNza/view?usp=sharing>

⁴ <https://drive.google.com/file/d/19jZw7H9QNw5Bn1UtrFJefYbqwQIE5xM3/view?usp=sharing>

⁵ <https://drive.google.com/file/d/1pXFskRjqCLDOqCIUcG2AUK9kJjgx8OO/view?usp=sharing>

A Mèxic, diverses organitzacions i xarxes de dones periodistes juguen un paper crucial a visibilitzar les vulnerabilitats que enfronten les treballadores de la informació, així com en la defensa i protecció dels seus drets humans. És vital continuar impulsant aliances tant a nivell nacional, regional i internacional per defensar a les periodistes que puguin estar perseguïdes o amenaçades. Una aliança transfronterera, entre les Dones Periodistes de Mesoamèrica i la Xarxa Europea de Dones Periodistes podria ser essencial per a defensar els seus drets humans.

Assassinats de dones periodistes

A Mèxic s'han registrat 22 assassinats de dones periodistes des de l'any 2005 fins a juliol de 2024 probablement relacionats amb la seva labor informativa, segons CIMAC⁶ i altres registres de l'Observatori de periodistes assassinats/es de la Unesco.⁷

Dones periodistes assassinades	Dates
01-Sheila Johana García Olivera	09/05/2022
02-Yesenia Mollinedo Falconi	09/05/2022
03-Lourdes Maldonado López	23/01/2022
04-María Elena Ferral Álvarez	30/03/2020
05-Teresa Aracely Alcocer	19/02/2020
06-Norma Sarabia Garduza	11/06/2019
07-María del Sol Cruz Jarquín	02/06/2018
08-Alicia Diaz González	24/05/2018
09-Leslie Ann Pamela Montenegro del Real	05/02/2018
10-Miroslava Breach Velducea	23/03/2017
11-Zahamira Esther Bautista Luna	20/06/2016
12-Anabel Flores Salazar	09/02/2016
13-María del Rosario Fuentes Rubio	15/10/2014
14-Regina Martínez Pérez	28/04/2012

⁶ <https://cimacnoticias.com.mx/2022/02/09/amenazas-violencia-y-asesinatos-los-peligros-que-enfrentan-las-periodistas-en-mexico/>

⁷ <https://rsf.org/es/clasificaci%C3%B3n-mundial-de-la-libertad-de-prensa-2024-el-periodismo-bajo-las-presiones-pol%C3%ADticas>

15-María Elizabeth Macías Castro	24/09/2011
16-Yolanda Ordaz de la Cruz	26/07/2011
17-Ana María Yarce Viveros	09/01/2011
18-Rocío González Trápaga	09/01/2011
19-María Elvira Hernández Galeana	29/06/2010
20-Felicita Martínez Sánchez	07/04/2008
21-Teresa Bautista Flores Merino	07/04/2008
22-Dolores Guadalupe García Escamilla	16/04/2005

Font: CIMAC i registres hemerogràfics.

Aquesta alarmant xifra evidencia el perill al qual s'enfronten les dones periodistes al país, les quals, a causa del seu treball de denúncia i cerca de la veritat, es converteixen en blanc de violència i agressions.

A tres mesos que finalitzi el govern d'Andrés Manuel López Obrador (2018-2024), s'han documentat 46 assassinats de persones periodistes a Mèxic, 6 d'elles, dones.

Durant el període del seu antecessor, Enrique Peña Nieto (2012-2018), es van registrar 48 crims contra periodistes, 7 d'ells dones.

En el govern de Felipe Calderón Hinojosa (2006-2012), es van documentar 51 crims, 8 d'ells de dones periodistes.

Font: Reporters sense Fronteres.

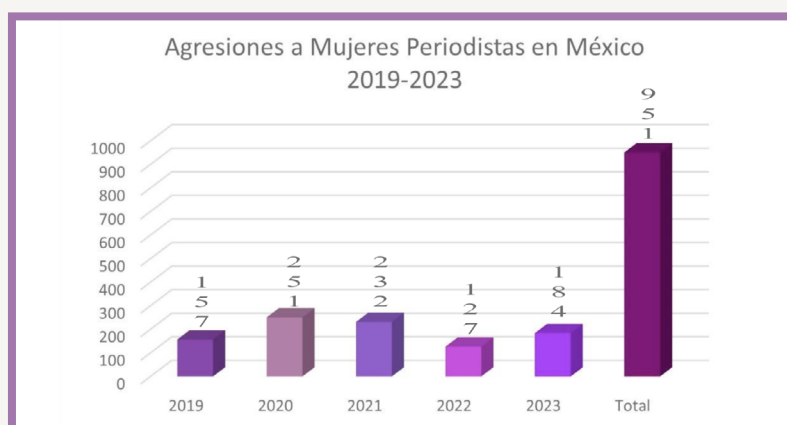
Malgrat la tendència a la baixa que es va registrar en el nombre de crims de periodistes en el 2023, Mèxic continua sent el país més perillós per a la premsa a Amèrica Llatina, posició que únicament va ser superada per Palestina a nivell global.

Segons l'informe anual de l'organització Reporters Sense Fronteres (RSF), la xifra de persones periodistes assassinades a Mèxic durant el 2023, va registrar una notable disminució, en sumar 5 víctimes (homes) en comparació amb les 11 (3 dones) del 2022.⁸

En la clasificació Mundial de la Llibertat de Premsa RSF 2024⁹, Mèxic ocupa el lloc 121, la qual cosa representa una millora en relació amb el 2023 que se situava en la posició 180. No obstant això, continua amb la qualificació de “difícil” que és la segona pitjor que l'informe atorga només darrere de “molt greu” per la impossibilitat de les persones periodistes de cobrir històries relacionades amb el crim organitzat, la corrupció o el medi ambient, per temor a represàlies.

Agressions a dones periodistes a Mèxic

En els últims 5 anys, CIMAC va documentar 951 casos d'agressions contra dones periodistes a Mèxic.

Font: Programa Llibertat d'Expressió de CIMAC.

Durant l'any 2023, la mateixa organització va documentar 184 casos d'agressions dirigides específicament contra dones periodistes en aquest país.¹⁰

Segons l'informe “Violència contra dones periodistes. Balanç anual 2023”, el 38% d'aquests atacs van ser perpetrats per persones del servei públic, seguits per particulars amb un 28%. Aquests actes inclouen bloquejos informatius, campanyes per desacreditar la seva labor informativa i altres formes de fustigació destinades a obstaculitzar la llibertat d'expressió.

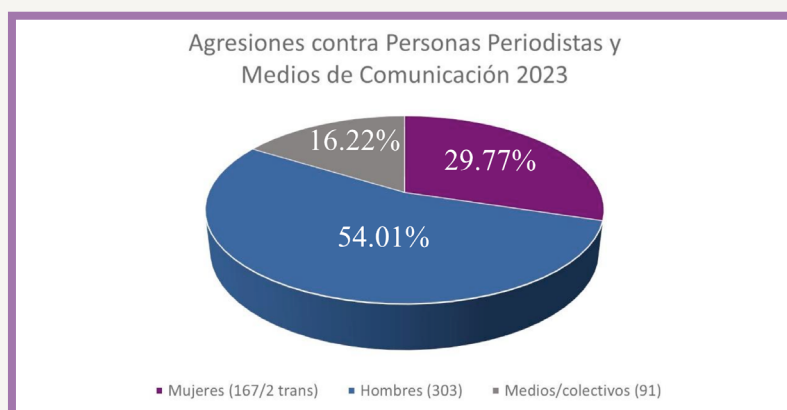
D'altra banda, l'organització Article 19 va documentar en el 2023, 561 agressions contra la premsa a Mèxic, cosa que significa que s'agredeix cada 16 hores a una persona periodista o mitjà de comunicació en el marc de l'exercici de la seva labor. D'aquestes, 167 agressions van ser comeses contra dones periodistes, és a dir, el 29.77%.¹¹

⁸ <https://rsf.org/es/clasificaci%C3%B3n-mundial-de-la-libertad-de-prensa-2024-el-periodismo-bajo-las-presiones-pol%C3%ADticas>

⁹ <https://rsf.org/es/clasificaci%C3%B3n-mundial-de-la-libertad-de-prensa-2024-el-periodismo-bajo-las-presiones-pol%C3%ADticas>

¹⁰ <https://cimacnoticias.com.mx/2024/01/31/184-mujeres-periodistas-fueron-agredidas-en-2023/>

¹¹ <https://articulo19.org/violencia-contra-la-prensa-en-mexico-en-2023/>

Font: Article 19.

L'any 2023, les agressions més freqüents van ser intimidacions i fustigacions, l'abús il·legítim del poder públic, destacant l'estigmatització i l'assetjament judicial, juntament amb amenaces tant físiques com digitals. Aquestes tres categories d'agressions constitueixen el 58.82% de tots els actes violents documentats durant aquest període per l'organització Article 19.

D'acord amb [l'informe de Comunicació i Informació de la Dona, A. C., Paraules impunes: Estigmatització i violència contra dones periodistes a Mèxic 2019-2022](#)¹², els atacs digitals es van multiplicar, la criminalització de les protestes feministes ha fet que la seva cobertura sigui especialment perillosa per a les periodistes, les quals pateixen el 13.16% dels atacs, superant a aquelles que investiguen actes de corrupció o temes electorals. Similar a administracions anteriors, el 41.72% de les agressions contra dones periodistes provenen de funcionaris federals, estatals i municipals.¹³

Aquest estudi indica que les persones periodistes agredides són principalment aquelles que cobreixen temes relacionats amb corrupció, crim organitzat, narcotràfic i protestes socials. A més, quatre de cada deu agressions van ser perpetrades per persones funcionàries.

Quant als agressors, s'observa que els funcionaris municipals encapçalen les estadístiques amb un 15% del total dels casos, seguits pels funcionaris estatals amb un 14% i els federals amb un 9%. Altres agressors inclouen particulars, usuaris de xarxes socials, membres d'estructures criminals i equips de partits polítics.

En el lloc cartogràfic de CIMAC sobre violència contra dones periodistes, aquesta organització ha documentat 1643 agressions d'agost del 2002 a 2024.¹⁴

Aquest sistema, mostra que el tipus de cobertura que realitzaven i pel qual van sofrir agressions les dones periodistes, estaven principalment relacionats amb moviments socials (293), corrupció (257),

¹² https://cimac.org.mx/wp-content/uploads/2023/01/Resumen-ejecutivo_informe_AMLO_final.pdf

¹³ https://cimac.org.mx/wp-content/uploads/2023/01/Resumen-ejecutivo_informe_AMLO_final.pdf

¹⁴ <https://cartografia-cimac.uwazi.io/es/>

Gènere (191), cobertures electorals (168) i els tipus de violència infringida van ser la psicològica amb 1306; física, 552; en línia, 322; patrimonial, 141; i sexual, 69.

D'acord amb aquest mateix lloc, són les reporteresses, les més agredides amb 1034, directores (232), columnistes (100), conductores (89) i foto-reporteresses (87).

Impunitat en delictes contra la llibertat d'expressió

A Mèxic, la impunitat en els crims contra periodistes és alarmantment alta. D'acord amb l'organització Article 19, el 98% d'aquests delictes queden sense resoldre.¹⁵

L'Índex Global d'Impunitat, publicat anualment pel Comitè per a la Protecció dels Periodistes (CPJ), situa a Mèxic en la setena posició a nivell mundial a causa de l'elevat nombre d'assassinats de periodistes que romanen sense resoldre.¹⁶

Aquesta xifra reflecteix una problemàtica estructural en el sistema de justícia del país, que es veu exacerbada per la inacció d'institucions clau com la Fiscalia Especial per a l'Atenció de Delictes comesos contra la Llibertat d'Expressió (FEADLE).

Malgrat ser una entitat especialitzada, el seu acompliment ha estat insuficient per garantir justícia i protecció efectiva per a aquelles persones que exerceixen el periodisme.

Des de la seva creació fins a abril de 2024, de les 1726 indagatòries obertes, només s'han reportat 187 sentències i altres formes de resolució en favor de les víctimes, resultant en una impunitat del 89.17% en els casos de violència contra la premsa, sosté Article 19 en l'informe sexennal "Drets Pendants" sobre violència contra la llibertat d'expressió.¹⁷

La Fiscalia Especial per a l'Atenció de Delictes comesos contra la Llibertat d'Expressió té un registre de 104 homicidis de periodistes, de 2010 a juny del 2024. Només en 38 d'aquests casos, les indagatòries mantenen la línia de recerca on l'homicidi possiblement es va derivar de la seva activitat periodística.¹⁸

El 20% de les víctimes de delictes contra la llibertat d'expressió són dones

De les 1749 indagatòries que va iniciar la FEADLE, des del 5 de juny del 2010 a maig del 2024 per delictes comesos contra la llibertat d'expressió, es contempen 2072 víctimes, de les quals, 419 són dones (20.3%), així com 1597 homes, i 56 mitjans de comunicació.¹⁹

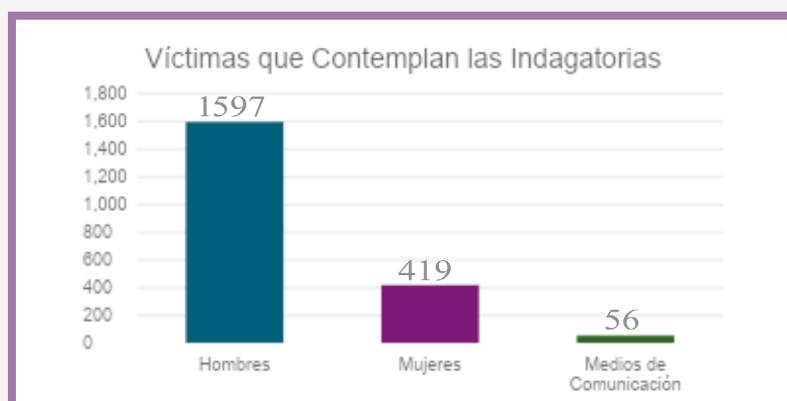
¹⁵ <https://articulo19.org/derechospendientes/>

¹⁶ <https://cpj.org/es/2024/03/mexico-asesinatos-de-periodistas-bajo-proteccion-del-estado-senalan-necesidad-urgente-de-fortalecer-mecanismo-federal>

¹⁷ <https://articulo19.org/derechospendientes/>

¹⁸ <https://stastdgv2portfgr032.blob.core.windows.net/femdh/FEADLE/Informes/ReportesMensuales2024/ESTADISTICAS%20Ene%202024.pdf>

¹⁹ <https://stastdgv2portfgr032.blob.core.windows.net/femdh/FEADLE/Indicadores/Indicadores2024/Vi%CC%81ctimas%20Mujeres%20FEADLE%20-%20Jun%202024.pdf>

Font: (FEADLE, 2024).

Del total d'indagatòries iniciades des que es va crear la Fiscalia en el 2010, 385 són recerques en les quals es troben involucrades víctimes directes dones; i d'aquestes, en 63 casos les víctimes directes són tant homes com dones; el que ens deixa amb 322 assumptes on les víctimes directes són exclusivament dones.

Dels 385 expedients que involucren a dones, existeixen 39 recerques en procés; i d'aquestes, en 4 casos són tant homes com dones; i queden 35 expedients en tràmit on les víctimes directes són exclusivament dones, aquests representen el 19.0% del total d'expedients en tràmit, que és de 184 casos al mes de juny de 2024.

Dels assumptes on es contempen a víctimes directes dones, s'ha exercit l'acció penal en 76 casos (19.7%) del total de consignacions realitzades per la FEADLE. Actualment, la Fiscalia compta amb 39 expedients en tràmit on els delictes denunciats contempen a dones com a víctimes directes, la qual cosa representa un 21.2% del total de 184 casos a juny de 2024, amb un total de 202 víctimes (40 dones).²⁰

En aquest context, Lucía Lagunes Huerta, directora general de CIMAC, assegura que: “Si no hi ha recerca exhaustiva i no hi ha justícia per a les dones periodistes, la porta oberta a la repetició és un fet”.²¹

Les dones periodistes enfronten moltes barreres per accedir a la justícia a causa de prejudicis i estereotips que desacrediten la seva labor informativa, minimitzen la gravetat de les amenaces en contra seva i fins i tot, se'ls revictimitza quan acudeixen a presentar una denúncia, coincideixen en entrevista, les periodistes [Yanely Fuentes Morales](#) i [Marcela de Jesús Natalia](#).

Desplaçament forçat intern de dones periodistes a Mèxic

La violència estructural i les deficiències de l'Estat mexicà per garantir un entorn segur per a l'exercici professional de les dones periodistes han portat a moltes professionals a recórrer al desplaçament forçat

²⁰ <https://stastdgv2portfgr032.blob.core.windows.net/femdh/FEADLE/Indicadores/Indicadores2024/Vi%CC%81ctimas%20Mujeres%20FEADLE%20-%20Jun%202024.pdf>

²¹ <https://drive.google.com/file/d/1MpEQFJnAO3MRLKj5DBLHtc6BO2t7TNza/view?usp=sharing>

intern o a l'exili com a única alternativa per a salvaguardar la seva vida i les de les seves famílies. Aquesta problemàtica és especialment greu a causa de la invisibilitat en la qual es manté, deixant a les periodistes sense llar, sense patrimoni, espai laboral i projecte de vida.

El nombre exacte de dones periodistes mexicanes en situació de desplaçament forçat intern o en l'exili és difícil d'estimar. La falta de dades oficials i el secret amb el qual han d'abandonar les seves llars compliquen encara més la seva identificació i protecció.

Existeixen exemples visibles d'aquesta situació al país, com el de la periodista Lidia Cacho, que en diferents moments, ha viscut el desplaçament forçat intern i l'exili, per denunciar casos de tràfic de persones, xarxa d'exploració infantil i pederàstia. Ha enfrontat tortura, múltiples amenaces i atemptats, que l'han obligat a abandonar la seva llar tant a l'estat de Quintana Roo com a la Ciutat de Mèxic.

No obstant això, hi ha nombroses dones periodistes d'estats de l'interior de la república amb menor visibilitat mediàtica, que enfronten similars circumstàncies de risc i que han sofert desplaçament forçat intern o l'exili amb greus afectacions emocionals, familiars, patrimonials i laborals, com ho descriu en [entrevista Marcela de Jesús Natalia](#)²², periodista indígena, originària de l'estat de Guerrero, que va haver de deixar la seva terra després de patir un atemptat.

Malgrat les enormes dificultats per a la documentació dels casos, en el 2022, l'organització CIMAC, va aconseguir a través del [Diagnòstic "Deixar Tot"](#), el registre de 21 dones periodistes que es trobaven en situació de desplaçament forçat intern, sense cap garantia per al seu retorn segur ni polítiques públiques per reprendre els seus projectes periodístics.²³

Mecanismes de protecció a periodistes a Mèxic

Després de la denominada "guerra contra el narco" i la recrudescència de la violència contra periodistes en el govern de Felipe Calderón Hinojosa, Mèxic va crear el Mecanisme de Protecció per a Persones Defensores de Drets Humans i Periodistes (MPPDDHyP) l'any 2012. La seva creació va ser resultat de moltes pressions de la societat civil i organismes internacionals, que exigien protegir la vida, la integritat i la llibertat d'activistes i persones periodistes.

Actualment, hi ha 678 persones periodistes sota protecció del govern mexicà, 191 dones i 487 homes.²⁴

De 2012 a abril de 2024, el Mecanisme ha rebut 975 sol·licituds d'incorporació per part de persones periodistes, de les quals 192 van ser rebutjades. Durant aquest període, van ser admeses 783. Es desconeix a quantes dones periodistes se'ls va negar la protecció perquè la instància no presenta dades desagregades per sexe.²⁵

²² <https://drive.google.com/file/d/19jZw7H9QNw5Bn1UtrFJefYbqwQIE5xM3/view?usp=sharing>

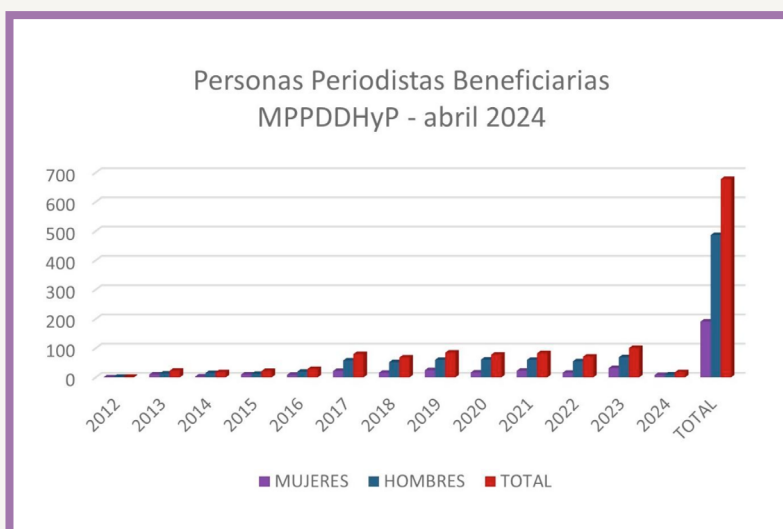
²³ <https://cimacnoticias.com.mx/2022/09/09/21-periodistas-desplazadas-en-mexico-por-violencia-gobierno-omiso-revela-diagnostico-dejar-todo/>

²⁴ <https://stastdy2portfgr032.blob.core.windows.net/femdh/FEADLE/Indicadores/Indicadores2024/Vi%CC%81ctimas%20Mujeres%20FEADLE%20-%20Jun%202024.pdf>

²⁵ <https://stastdy2portfgr032.blob.core.windows.net/femdh/FEADLE/Indicadores/Indicadores2024/Vi%CC%81ctimas%20Mujeres%20FEADLE%20-%20Jun%202024.pdf>

Persones periodistes beneficiàries MPPDDHyP – abril 2024			
Any	Dones	Homes	Total
2012	0	2	2
2013	10	13	23
2014	3	15	18
2015	10	12	22
2016	9	20	29
2017	22	58	80
2018	16	52	68
2019	25	60	85
2020	17	61	78
2021	23	60	83
2022	16	55	71
2023	32	69	101
2024	8	10	18
TOTAL	191	487	678

Font: Secretaria de Governació (Segorb), 2024.

Font: (Segob, 2024).

Font: (Segob, 2024).

Entre els probables agressors de les i els periodistes sota protecció, apareixen 358 funcionaris/es públics/es, 279 particulars i 209 persones no identificades.

Probables agressors a persones periodistes				
Any	Servidors/es	Particulars	No identificats	Total
2012	3	1	0	4
2013	24	17	13	54
2014	20	16	7	43
2015	31	36	41	108
2016	17	13	19	49
2017	38	31	29	98
2018	35	26	14	75
2019	50	33	9	92
2020	40	26	11	77
2021	35	26	16	77
2022	30	22	20	72
2023	35	31	29	95
2024	0	1	1	2
Total	358	279	209	846

Font: (Segob, 2024).

Entre els tipus d'agressions més freqüents que han sofert les i els periodistes que estan sota protecció es troben les amenaces, agressions físiques i segrestos i privació de la llibertat.

Tipus d'agressions		
Amenaces	Agressions físiques	Segrestos/privació de llibertat
538	202	38

Font: (Segob, 2024).

La demanda de protecció per part de les persones periodistes ha crescut any rere any des que es va crear el Mecanisme. De 54 periodistes que ho van sol·licitar en 2013, la xifra va augmentar a 141 en 2023.

Els anys en què es van presentar més sol·licituds de protecció van ser el 2022, 2023 i 2017 amb 141, 126 i 102, respectivament (Segob, 2024).

Moltes dones periodistes consideren que el personal del Mecanisme de Protecció a Persones Defensores de Drets Humans i Periodistes minimitza els riscos als quals s'enfronten i no té en compte el seu gènere. Aquesta és una conclusió de l'Informe "Ningú garanteix la meua seguretat: La urgent necessitat d'enfortir les polítiques federals de Mèxic per a la protecció de periodistes", d'Amnistia Internacional i el Comitè per a la Protecció dels Periodistes (CPJ), després d'una recerca conjunta sobre la labor del Mecanisme.²⁶ En molts casos, van qualificar la resposta del Mecanisme com a lenta, burocràtica i sense empatia.

La periodista Yanelly Fuentes Morales, que va ser beneficiària del Mecanisme Federal de Protecció per més de 4 anys, després de sofrir desplaçament forçat per amenaces de mort a l'estat de Guerrero, considera que el tracte va ser violent i estressant. "Encara que el Mecanisme va salvar la meua vida en el seu moment, també em va afectar profundament. No tornaria a recórrer a ell, està sobrepasat".

D'acord amb l'estudi de Reporters sense Fronteres sobre el MPPDDHyP, organitzacions especialitzades consideren urgent augmentar el personal i reformar la legislació per a la creació d'una Llei General de Protecció, que estableixi legalment la corresponsabilitat entre les autoritats federals i estatals per donar més força institucional al Mecanisme (RSF, 2024).²⁷

Dels 31 estats, 24 compten amb alguna instància governamental per a la protecció de periodistes, però només 8 tenen un pressupost específic. La majoria no té personal capacitada en temes de llibertat d'expressió i perspectiva de gènere.

²⁶ <https://www.amnesty.org/es/latest/news/2024/03/mexico-killings-journalists-strengthen-federal-mechanism/>

²⁷ Rsf.org. <https://rsf.org/es/sobre-el-mecanismo-de-proteccion-para-personas-defensoras-de-derechos-humanos-y-periodistas>

Xarxes de Periodistes Feministes a Mèxic

Per enfrontar la desigualtat, discriminació i violència que afecta les dones en el periodisme i en els mitjans de comunicació, a Mèxic treballen organitzacions feministes com CIMAC i la Xarxa Nacional de Periodistes de Mèxic, les quals en més de dues dècades han realitzat una labor crucial per disminuir la subrepresentació femenina en la premsa, però també per donar suport, acompanyament, defensa i protecció a les col·legues que sofreixen violència o es troben en situació de risc.

CIMAC va ser fundada el 1988, és una organització pionera en periodisme de recerca amb perspectiva de gènere que obre espais de participació per a les dones en el periodisme, a través de l'impuls a l'organització de dones periodistes; la construcció d'evidència en matèria de desigualtat, violència i sexisme en els mitjans i la defensa de la llibertat d'expressió i el dret a la informació de les dones.²⁸

La Xarxa Nacional de Periodistes de Mèxic va ser creada el 1995 i ha estat un pilar en la defensa dels drets humans de les dones periodistes i en la promoció de la igualtat de gènere en els mitjans de comunicació. S'enfoca a promoure un periodisme amb perspectiva de gènere, així com en la lluita per la seguretat, equitat i justícia per a les comunicadores i periodistes en risc.

Aquestes organitzacions, que van néixer per impulsar la democratització dels mitjans de comunicació, es van convertir en xarxes solidàries en suport a les dones periodistes en risc. Han impulsat la creació de xarxes municipals, estatals i fins i tot més enllà de les fronteres, com la Xarxa Internacional de Periodistes amb Visió de Gènere (RIPVG).

A través dels últims anys, han nascut xarxes o organitzacions de dones periodistes en els diferents estats de la república amb una perspectiva feminista i de drets humans. Entre aquestes, la Xarxa de Dones Periodistes de Tamaulipas, A. C., la Xarxa de Periodistes de Guerrero amb Visió de Gènere, i la Xarxa de Dones Periodistes de San Luís Potosí.

Iniciativa per a una aliança entre Dones Periodistes de Mesoamèrica i la Xarxa Europea de Dones Periodistes

En persistir la violència contra les dones periodistes a Mèxic i altres països de Mesoamèrica, la iniciativa per a la creació d'una aliança entre comunicadores de Mèxic i altres països de Mesoamèrica amb la Xarxa Europea de Dones Periodistes, o altres organitzacions del món, constitueix una oportunitat molt important per unir esforços en la protecció i visibilitat de les dones periodistes de la regió, així com en la construcció d'un entorn mediàtic més segur, just i equitatiu.

Aquesta aliança podria ser beneficiosa per a:

- 1. Compartir coneixements, recursos i experiències:** En unir esforços, es poden intercanviar pràctiques periodístiques i de seguretat efectives per protegir les periodistes en situacions de risc.

²⁸

<https://cimac.org.mx/>

- 2. La visibilització i denúncia de violacions a drets humans de dones periodistes:** A través de la col·laboració es pot amplificar la denúncia de violències contra dones periodistes, exercint pressió sobre governs i institucions perquè prenguin mesures de protecció i rendeixin comptes.
- 3. Mecanismes de protecció, assistència legal i refugi:** facilitarien un suport vital en situacions de risc, en contextos d'alta perillositat per a les periodistes.
- 4. Promoció de la igualtat de gènere:** Unides, les periodistes poden impulsar canvis en les polítiques editorials, promoure una representació més equitativa i combatre els estereotips de gènere en la cobertura mediàtica, promovent un enfocament més inclusiu i divers.
- 5. Suport i solidaritat col·lectiva:** Establir una xarxa de suport, crea un sentit de comunitat. Saber que no estan soles i que compten amb el suport de col·legues d'altres parts del món pot ser una font de fortalesa i motivació.

Conclusions:

En ser Mèxic el país sense guerra més perillós per a la premsa, les dones periodistes enfronten riscos addicionals a causa de la discriminació de gènere, ètnia i altres factors identitaris.

Impunitat i falta de justícia: La impunitat és un problema crític, exacerbada per la falta de recerques exhaustives i amb perspectiva de gènere. Les autoritats encarregades d'investigar els crims contra periodistes sovint no aconsegueixen resultats, la qual cosa genera desconfiança en les institucions.

Mecanismes de protecció insuficients: Encara que existeixen mecanismes de protecció per a periodistes, aquests resulten ineficaços, especialment per a les dones. Falta voluntat política, recursos i capacitat amb enfocament de gènere per a garantir la implementació adequada d'aquests mecanismes.

Violència de gènere: Les periodistes enfronten violència física, psicològica, patrimonial i sexual, perpetrada principalment per autoritats, col·legues i grups criminals. Aquestes agressions s'agregen per un entorn patriarcal i la intersecció de gènere amb altres identitats, com l'ètnia i l'orientació sexual.

Impacte en la vida personal i familiar: La violència no sols afecta a les periodistes, sinó també a les seves famílies, que es converteixen en blanc de represàlies. Això genera conseqüències emocionals i psicològiques no dimensionades adequadament.

Resistència i solidaritat col·lectiva: Malgrat els desafiaments, les periodistes lluiten pel seu dret a informar sense violència. Organitzacions com CIMAC i la Xarxa Nacional de Periodistes de Mèxic són fonamentals per visibilitzar les vulnerabilitats de les dones en el periodisme i crear xarxes de suport.

Entrevistes:

- **Lucía Lagunes Huerta**, directora general de CIMAC

Violencia y Estigmatización: [Desafíos en la protección de mujeres periodistas durante la gestión de Claudia Sheinbaum](#)

- **Marcela de Jesús Natalia**, periodista indígena

Marcela de Jesús: [La voz indígena que resiste entre balas y desplazamiento](#)

- **Yanely Fuentes Morales**, periodista

“Las redes de periodistas fueron las que me salvaron”: [Yanely Fuentes](#)

Nicaragua

Maryórit

Guevara Gutiérrez

Periodista feminista nicaragüenc exiliada a Espanya, compromesa amb amplificar les veus de les dones, per la qual cosa, enmig d'un dolorós exili ha fundat el 2019 el mitjà amb perspectiva de gènere www.lalupa.press i l'Associació de Comunicadors Nicaragüencs per la Defensa dels Drets (ComuNicas).

És una fèrria defensora dels drets de les dones, per això ha creat, també, l'Associació Moviment de Dones Migrants d'Extremadura (2021) i a Nicaragua ha representat la lluita per un projecte de maternitat pública política des del Blog de la teva mare (2014).

Ha treballat en diferents mitjans de comunicació a Nicaragua com l'extint Periódico Hoy i El Nuevo Diario, tot i que la seva principal escola han estat el diari La Prensa i la Universitat Centreamericana (UCA), totes dues confiscades per la dictadura de Daniel Ortega i Rosario Murillo, per cometre el delicte de promoure un pensament lliure.

Foto: cortesia de Mar Guevara

UN PERIODISME QUE RESISTEIX A LA PRESÓ, LES CONFISCACIONS, L'EXILI I EL DESTERRAMENT

Foto: Oscar Navarrete - La Lupa

Nicaragua és l'únic país d'Amèrica Llatina en el qual al matí no circula cap diari imprès. Tampoc s'escolten ràdios ni canals de televisió crítics i molt menys s'identifiquen periodistes independents que informin sobre les violacions sistemàtiques de drets humans per part de la dictadura de Daniel Ortega i Rosario Murillo.

Amb l'esclat d'una crisi política el 2018, provocat per la reforma a la llei 593 - Llei de Seguretat Social mitjançant el decret Presidencial Número 03-2018 que consistia en una reducció de les pensions a les persones jubilades; la premsa independent s'ha vist acorralada a través del tancament de mitjans de comunicació, la confiscació de les seves propietats, el silenci de la pràctica periodística independent mitjançant la persecució i criminalització del gremi que, al llarg dels anys, ha pres diverses facetes, quedant la llibertat de premsa i d'expressió en un estat crític o pràcticament nul.

Tot i que Nicaragua ha ratificat diferents instruments internacionals davant el Sistema Universal que protegeixen la llibertat d'expressió i la llibertat de premsa com la Declaració Universal dels Drets Humans (1948); el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (1980) i el Pacte Internacional so-

bre Drets Civils i Polítics (ratificat el 1980) i que compta amb una Constitució¹ que fonamenta i garanteix la llibertat d'expressió i de premsa, són drets que han estat objecte d'abusos mitjançant els aparells estatals: poder executiu, judicial i legislatiu, han empès a les persones periodistes i comunicadores a l'autocensura i/o l'exili.

Els actes de censura com les detencions arbitràries, el desterrament, que et treguin la nacionalitat, els béns i els drets bàsics s'han convertit en un lloc comú, obligant a més de 263 periodistes independents a l'exili forçat². Les contínues violacions a la llibertat d'expressió i al dret d'accés a la informació es mantenen en la impunitat, i com a conseqüència no existeixen garanties per a l'exercici d'aquest dret per a homes i dones de premsa.

Aquest panorama el 2024, situa a Nicaragua en la posició 158 de la Classificació Mundial de la Llibertat de Premsa de l'organització Reporters Sense Fronteres (RSF), revelant una pèrdua de 5 punts (163) respecte el 2023, situant-la per sota de Veneçuela i Rússia, i que al costat de Cuba, integren part del grup de països més hostils per a l'exercici del periodisme, i on segons RSF “el periodisme està sotmès a una censura basada en decisions arbitràries, que poden prendre la forma de detencions, suspensions de la difusió o traves administratives”.

En el context de les protestes civils del 2018 contra el règim de Daniel Ortega i Rosario Murillo, i els següents sis anys, l'Estat i els seus funcionaris van augmentar i intensificar les agressions selectives en contra de periodistes, activistes, defensores, mitjans de comunicació, estudiants, clergat, opositors polítics, etc., provocant una crisi de drets humans.

La resposta estatal repressiva i violenta, que va deixar com a resultat l'assassinat d'almenys 355 persones, més de 2.000 persones ferides i més de 2.000 persones detingudes arbitràriament, d'acord amb les conclusions del Grup Interdisciplinari d'Experts Independents (GIEI-Nicaragua) i altres mecanismes de Nacions Unides, en el context de la repressió estatal, Nicaragua va dur a terme conductes que poden configurar crims de lesa humanitat, com ara assassinats, privació de llibertats, persecucions, violacions, tortures i desaparicions forçades.

Durant aquest lustre, s'han implementat una sèrie de reformes a Nicaragua, així com l'aprovació de lleis (Quadre 1) que han permès coartar l'espai cívic i la llibertat d'expressió al país, i ha evidenciat com Nicaragua va iniciar una persecució a diversos nivells contra les veus crítiques desencadenant una crisi política, social i de drets humans que continua aprofundint.

¹ Constitució Política de Nicaragua:
Article 30: “Els nicaragüencs tenen dret a expressar lliurement el seu pensament en públic o en privat, individual o col·lectivament, en forma oral, escrita o per qualsevol altre mitjà.”
Article 68: “els mitjans de comunicació públics, corporatius i privats no podran ser objecte de censura prèvia. En cap cas podran decomissar-se, com a instrument o cos del delictes, la impremta o els seus accessoris, ni qualsevol altre mitjà o equip destinat a la difusió del pensament.”

² Fundació per la llibertat d'expressió i democràcia (Juliol 2024). Nicaragua: Amenaces de presó i censura no es limita a periodistes independents; els oficialistes també estan en el punt de mira.

La Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH)³, ha documentat la continuïtat de detencions arbitràries, la permanent amenaça de criminalització i un clima de persecució i vigilància contra la població civil que ha forçat a milers de persones a desplaçar-se a altres països. A això se suma l'expulsió d'estudiants d'universitats i l'eliminació dels seus historials acadèmics; la detenció arbitrària i expulsió del país de sacerdots i religioses sense garantir el degut procés; una política arbitrària per impedir el lliure ingrés o sortida del país de la població; amenaces i fustigació més enllà de les fronteres de l'Estat arribant fins a la privació arbitrària de la nacionalitat nicaragüenca i al desterrament, així com la despulla de béns i pensions.

L'informe “Concentració de Poder i Afebliment de l'Estat de Dret a Nicaragua”⁴ de la CIDH, conclou que “a Nicaragua ha operat un procés gradual de concentració del poder i un progressiu afebliment de les institucions democràtiques que es va intensificar l'any 2007 en assumir Daniel Ortega el seu segon mandat com a President de la República, i que es consolida a partir de la crisi de drets humans iniciada a l'abril de 2018” fins a 2021 quan Daniel Ortega es reelegix per quart mandat consecutiu en la presidència “sota un clima d'impunitat estructural, frau electoral i repressió, amb la finalitat de perpetuar-se en el poder.”

El context de tancament de l'espai cívic i democràtic a Nicaragua constitueix un dels més greus a la regió. El principi de separació de poders es va trencar. Tots els poders estan alineats i dirigits per l'Executiu, per la qual cosa no representen límits per a l'exercici del poder ni impedeixen les arbitrietats. “La concentració del poder ha facilitat que Nicaragua es transformi en un estat policial, on l'Executiu té instal·lat un règim de terror, mitjançant el control i vigilància de la ciutadania i la repressió a través de les institucions de seguretat estatals i paraestatals”.⁵

Lleis que restringeixen drets i llibertats que han tingut com a objecte el tancament d'espais democràtics

Aquest procés va ser possible mitjançant una sèrie de mesures adoptades per a permetre la reelecció presidencial i la concentració del màxim poder en el Poder Executiu, amb el concurs de diferents institucions estatals, des de l'Assemblea Nacional, les institucions del Poder Judicial com la Cort Suprema de Justícia, Consell Suprem Electoral, la Fiscalia General de la República, i les forces de seguretat, per persones nomenades per la seva afinitat al partit de govern i per la falta d'òrgans de control independents i imparcials.

Fins el 2024 s'ha observat una radicalització de la repressió estatal per a suprimir completament els drets i llibertats fonamentals que integren l'espai cívic, mitjançant la contínua prohibició de les protestes i manifestacions, la desarticulació de mitjans de comunicació, el tancament massiu d'organitzacions de la societat civil, universitats i centres d'estudi, i la persecució i criminalització d'integrants de l'Església Catòlica.

³ Comissió Interamericana de Drets Humans – CIDH, 2024. Nicaragua: A sis anys de les protestes socials, CIDH urgeix a restablir la democràcia, i posar fi a la repressió i la impunitat.

⁴ Comissió Interamericana de Drets Humans – CIDH, 2021. Concentració de Poder i Afebliment de l'Estat de Dret a Nicaragua.

⁵ Comissió Interamericana de Drets Humans – CIDH, 2024. Nicaragua: A sis anys de les protestes socials, CIDH urgeix a restablir la democràcia, i posar fi a la repressió i la impunitat.

LLEIS QUE RESTRINGEIXEN DRETS I LLIBERTATS QUE HAN TINGUT COM A OBJECTE EL TANCAMENT D'ESPAYS DEMOCRÀTICS	
Llei No. 977 contra el blanqueig d'actius, el finançament al terrorisme i el finançament a la proliferació d'armes de destrucció massiva (JULIOL 2018).	El seu objecte és “protegir l'economia nacional i la integritat del sistema financer dels riscos associats al blanqueig d'actius, el finançament del terrorisme i el finançament de la proliferació d'armes de destrucció massiva.” En virtut d'ella, es van reformar els articles 394 i 395 del Codi Penal sobre els delictes de terrorisme i finançament al terrorisme, respectivament. El GIEI-Nicaragua va assenyalar que aquesta “llei va ser dictada en plena etapa de violència i convertida en un instrument que facilita la criminalització d'opositors”. (6)
Llei No. 1040 sobre regulació d'agents estrangers (OCTUBRE 2020).	Aquesta llei obliga a les persones físiques o jurídiques que reben fons directament o indirectament de governs, agències, fundacions, societats o associacions estrangeres a registrar-se com a “agents estrangers”. Això comporta l'obligació de presentar informes, i la impossibilitat d'intervenir en qüestions de política interna i de “ser funcionaris, empleats públics o candidats a càrrecs públics” (7).
Llei No. 1042 sobre cibercrimites (OCTUBRE 2020).	Té per objecte la “prevenció, recerca, persecució i sanció dels delictes comesos per mitjà de les tecnologies de la informació i la comunicació, en perjudici de persones naturals o jurídiques, així com la protecció integral dels sistemes que utilitzin aquestes tecnologies, el seu contingut i qualsevol dels seus components i estableix penes de presó i multes per a conductes relacionades amb l'ús de mitjans digitals, entre elles, publicar o difondre “informació falsa i/o tergiversada que produeixi alarma, temor o sotsobre en la població”. (8) La Relatoria Especial per a la Llibertat d'Expressió ha assenyalat que aquest cos legal amenaça seriosament l'exercici de la llibertat d'expressió, la imposició de sancions fiscals contra mitjans de comunicació i la fastigació judicial contra periodistes.
Llei No. 1055 sobre defensa dels drets del poble a la independència, la sobirania i autodeterminació per a la pau (DESEMBRE 2020).	Aquesta norma estableix que són “Traïdors a la Pàtria” “els nicaragüencs que encapçalin o financin un cop d'estat, que alterin l'ordre constitucional, que fomentin o instin actes terroristes, que realitzin actes que menyscabin la independència, la sobirania, i l'autodeterminació, que incitin a la ingerència estrangera en els assumptes interns, demanin intervencions militars, s'organitzin amb finançament de potències estrangeres per executar actes de terrorisme i desestabilització, que proposin i gestionin bloquejos econòmics, comercials i d'operacions financeres en contra del país i les seves institucions, aquells que demandin, exaltn i aplaudeixin la imposició de sancions contra l'Estat de Nicaragua i els seus ciutadans, i tots els que lesionin els interessos suprems de la nació contemplats en l'ordenament jurídic”. (9) Assenyalava que els així qualificats no podran optar a càrrecs d'elecció popular, sense perjudici de les accions penals corresponents establertes en el Codi Penal per als actes de traïció, els delictes que comprometen la pau i els delictes contra la Constitució Política.
Llei No. 1060 sobre reforma i addició al codi processal penal (FEBRER 2021).	Retarda fins a 90 dies el control judicial de la detenció, contrari a la Constitució Política i els estàndards internacionals. La reforma atempta contra la presumpció d'innocència i el dret a conèixer sense demora i detalladament l'acusació en contra d'una persona i posa en risc la integritat i seguretat dels denominats “detinguts judicials”, que romandran sense control judicial efectiu. (10)
Llei No. 1070 de reforma i addició a la llei electoral (MAIG 2021).	Aquesta reforma, lluny d'ampliar la participació democràtica i d'assegurar la realització d'eleccions lliures, justes, competitives, observades i legítimes, va produir canvis majoritàriament formals en l'actual sistema; a més, incorpora regles que restringeixen la competència electoral i l'exercici dels drets polítics. (11)
Llei No. 1145, Llei Especial que Regula la Pèrdua de la Nacionalitat Nicaragüenca.	Facilita arbitràriament la privació de la nacionalitat als seus ciutadans, una mesura que considerem sense precedents en la història moderna del Dret internacional. La supressió de la nacionalitat viola, en primer lloc, la Convenció per reduir els casos d'apatridia de 1961, a la qual Nicaragua es va adherir amb efectes el 29 de juliol de 2013, sent president el mateix Daniel Ortega. (12)
Reforma a l'article 21 de la Constitució sobre delictes disposats en la Llei 1055.	Estableix que les persones “sentenciades al tenor del que es disposa en la Llei 1055” (coneguda com a Llei de la Sobirania) seran considerades “traïdors a la pàtria i perdran la nacionalitat nicaragüenca”. (13)

A Nicaragua no existeixen condicions perquè la societat civil participi de la vida social i política de manera lliure i segura. Més de 3.390 organitzacions de la societat civil han estat tancades forçadament des de 2018. A conseqüència d'aquesta escalada repressiva, desenes d'organitzacions i persones defensores de drets humans s'han vist forçades a l'exili.

L'espai cívic i democràtic es troba tancat afectant específicament els drets a la llibertat d'expressió, la llibertat religiosa i la llibertat d'associació. Actualment preval una política de repressió i persecució sistemàtica en contra de qualsevol persona considerada opositora.

Empresonades, confiscades i bandejades

Entre el 9 i el 15 de febrer de 2023, l'Estat de Nicaragua mitjançant l'Assemblea Nacional, va llevar la nacionalitat a més de 300 persones nicaragüenques, entre elles 22 periodistes, directors i executius de mitjans de comunicació. En aquest grup figurava la periodista Lucía Pineda Ubaú, cap de premsa del canal 100% Noticias i excarcerada política del règim de Daniel Ortega i Rosario Murillo.

Pineda, des d'abans de 2018, és reconeguda pel seu caràcter curós i el seu tarannà enfront dels polítics nicaragüencs, i després del 21 de desembre d'aquell mateix any, es recordada de forma valenta, realitzant una transmissió des de les instal·lacions del canal 100% Noticias, denunciant la violació de domicili de les oficines i la detenció del director del mitjà, Miguel Mora Barberena. Transmissió que no va poder finalitzar perquè la policia d'Ortega també la va detindre.

Durant sis mesos va romandre a les presons del règim de Daniel Ortega i Rosario Murillo fins que l'11 de juny de 2019 va ser alliberada, juntament amb 50 presoners, mitjançant una qüestionada Llei d'Amnistia. Han passat cinc anys. En el seu exili a Costa Rica, no va abandonar el periodisme. Informa mitjançant les plataformes de xarxes socials.

És símbol del periodisme nicaragüenc que, malgrat la persecució, criminalització, desterrament, exili, i confiscació, lluita contra la censura mitjançant la creació de més de 20 plataformes digitals que han sorgit entre 2018 i 2024, totes dirigides per periodistes independents exiliats i bandejats.

⁶ Llei No. 977. Contra el blanqueig d'actius, el finançament al terrorisme i el finançament a la proliferació d'armes de destrucció massiva. Publicada en La Gaceta, Diari Oficial No. 165 del 19 d'agost de 2019.

⁷ Llei No. 1040. Sobre Regulació d'Agents Estrangers. Publicada en La Gaceta, Diari Oficial No. 192 del 19 d'octubre de 2020.

⁸ Llei No. 1042. Llei Especial de Ciberdelictes. Publicada en La Gaceta, Diari Oficial No. 201 del 30 d'octubre de 2020.

⁹ Llei No. 1055. Sobre defensa dels drets del poble a la independència, la sobirania i autodeterminació per a la pau. Publicada en La Gaceta, Diari Oficial No. 237 del 22 de desembre de 2020.

¹⁰ OACNUDH. Nicaragua, reforma del codi processal penal, 3 de febrer de 2021.

¹¹ Llei No. 1070. De reforma i addició a la llei No. 331, llei electoral. Publicada en La Gaceta, Diari Oficial N° 81 del 5 de maig de 2021.

¹² Llei No. 1145, Llei Especial que Regula la Pèrdua de la Nacionalitat Nicaragüenca. Assemblea Nacional Nicaragua, 10 de febrer de 2023.

¹³ Llei De Reforma a l'Article 21 de la Constitució Política de la República de Nicaragua. Assemblea Nacional Nicaragua, Assemblea Nacional, 9 de febrer de 2023.

“Crec que el que més ha guanyat el periodisme nicaragüenc en aquests últims 6 anys de cobertura de la crisi a Nicaragua, és el prestigi que siguem reconeguts en l’hemisferi com els més valents, compromesos, resilient i sobretot guanyem credibilitat, perquè des del primer dia vam decidir explicar la veritat dels fets de la matança d’Estat que va emprendre el règim de Daniel Ortega i Rosario Murillo en contra del poble de Nicaragua”, diu orgullosa des de les oficines del canal 100% Noticias que transmet des de Costa Rica.

També ho fan el diari La Prensa, el més antic de Nicaragua, i els equips periodístics de Confidencial i Esta Semana, exiliats també a Costa Rica davant l’assalt i confiscació de les seves instal·lacions, on avui funciona un centre de capacitació tècnica i una clínica de maternitat del Ministeri de Salut (Minsa), respectivament. Mentre en les oficines de 100% Noticias, s’ha instal·lat un centre de rehabilitació per a addiccions.

D’acord amb l’informe de Sistematització de les violacions a la llibertat de premsa a Nicaragua¹⁴ de la Fundació per a la Llibertat d’Expressió i la Democràcia (FLED), entre abril de 2018 i abril de 2023 es van registrar 378 violacions a la llibertat de premsa que van recaure en 80 mitjans de comunicació, sent els principals afectats el Canal 100% Noticias, La Prensa, Canal 10, Canal 12 i Radio Darío, que van registrar entre 38 i 26 casos.

Aquesta persecució i criminalització del periodisme independent ha provocat que fins el 10 de juliol de 2024, es comptabilitzin 263 periodistes a l’exili, segons un informe de la mateixa organització, el qual ha estat presentat en una setmana en la que s’ha registrat el desterrament als Estats Units de la periodista, Nohelia González, excap d’informació del diari La Prensa, i actual membre de Radio María, un mitjà de comunicació religiós que igual que altres 16 mitjans de l’Església Catòlica, va ser clausurada després de 40 anys en antena.

“Ens van robar el canal de televisió, el de notícies, on 100% Noticias informava 24 hores al dia, em van llevar la nacionalitat, em van robar la meua casa d’habitació que vaig construir amb el meu esforç i estalvis familiars. Malgrat tot això que ens ha fet la dictadura perquè abandonem la labor d’informar, més aviat seguim des de l’exili i el desterrament donant la batalla per exercir la nostra llibertat d’expressió i informació. No som herois, no pretenc ser-ho, ni molt menys màrtir, perquè som els que estem explicant la història i hem d’estar vius per a això”, diu convençuda la periodista que una setmana més tard d’haver estat alliberada després de romandre sis mesos d’empresonament sense fonaments legals, va sortir a transmetre una Assemblea General de l’OEA a Medellín, Colòmbia.

“Em vaig sentir feliç perquè és el que a mi m’agrada, m’apassiona la meua carrera. Tenia ja 6 mesos de no fer transmissions en viu... Fer-ho ara en llibertat és una sensació de felicitat”, va expressar Pineda en aquell moment per a l’Institut sobre Raça, Igualtat i Drets Humans.¹⁵

¹⁴ Informe de Sistematització de les violacions a la llibertat de premsa a Nicaragua (2023). Fundació per a la Llibertat d’Expressió i la Democràcia (FLED).

¹⁵ Periodista Lucía Pineda Ubaú: “Ens van robar sis mesos de les nostres vides a la presó” (2019). Institut sobre Raça, Igualtat i Drets Humans.

Violacions a la llibertat de premsa contra periodistes

Ser periodista a Nicaragua en temps de règims autoritaris és un risc, no obstant això, ser periodista i ser dona, és un doble factor de risc i de vulnerabilitat. Les dades de la Fundació per a la Llibertat d'Expressió i la Democràcia (FLED)¹⁶, indiquen que el 33.3% dels atacs han estat per a les dones periodistes; un percentatge menor que el dels homes-periodistes que són majoria en l'exercici de la professió; la realitat és que les dones s'han emportat la pitjor part, no sols amb els atacs per la seva labor, la seva irrupció en l'espai públic, el seu físic, la seva història familiar, violència que també ha trastocat la vida dels seus descendents amb els processos d'exili.

Any	Violacions llibertat de premsa
2018	531
2019	202
2020	218
2021	239
2022	98
2023	41
Total quinquenni	1329

Font: Sistematització de les violacions a la llibertat de premsa a Nicaragua.

“Fer periodisme a Nicaragua és una proesa, primer pel context que enfrontes com a periodista: criminalització, persecució de tota mena, estigmatització estatal. Per a la persona periodista nicaragüenca cada dia és una lluita per mantenir-se lliure o amb vida. A això se suma viure amb l'estrès de la seguretat de la teva família, que pel teu treball enfronta el mateix perill que tu”, explica Jennifer Ortiz directora de la plataforma Nicaragua Investiga que va sorgir enmig de la crisi de 2018, i que avui es perfila amb una ampla audiència.

Igual que Pineda, la periodista Ortiz també va ser desnacionalitzada mitjançant decret, en una llista, en la qual es va incloure a 22 comunicadors nicaragüencs crítics amb el règim d'Ortega que van ser declarats traïdors a la pàtria, pròfugs de la justícia, apàtrides i privats dels seus béns el 2023, dins d'un grup de 300 ciutadans, als quals els hi van aplicar la fabricada Llei No. 1145 - Llei Especial que Regula la Pèrdua de la Nacionalitat Nicaragüenca.

Ortiz es va exiliar en dos moments de Nicaragua, el primer, el 2018 i posteriorment, el 2021, després que el règim Ortega-Murillo, utilitzés com a pretext un arbitrari i il·legal judici en contra de la Fundació Violeta Barrios de Chamorro, per judicialitzar la pràctica periodística, cosa que va significar la pitjor etapa de persecució en contra dels homes i dones de premsa, així com dels mitjans independents que van ser beneficiaris de beques i capacitacions que realitzava aquesta organització a través dels seus programes i projectes. Aquest judici va ser l'avantsala per a una major repressió, assetjament i fustigació que va portar a l'èxode a una gran quantitat de periodistes, executius i directors de mitjans.

El 2023 era notificada com una “traïdora de la pàtria” el que suposa una pena de presó segons les reformes

¹⁶ Informe de Sistematització de les violacions a la llibertat de premsa a Nicaragua (2023). Fundació per a la Llibertat d'Expressió i la Democràcia (FLED).

a la llei 1055, per la qual cosa no podria retornar a Nicaragua, igual que aquelles dones i homes de premsa que han estat assenyalats de ser part d'una "temptativa de cop d'Estat". Ortiz va abandonar el país juntament amb les seves dues filles i un fill.

"Va ser un xoc. Al principi no ho vaig sentir, és una cosa que vaig digerir un any després d'entendre que no puc tornar a Nicaragua. Ha estat molt dur, he plorat, he cridat, he enfrontat totes les emocions que puguis imaginar-te. Però segueixo endavant, he crescut molt com a persona i com a dona. He defensat i lluitat pel que crec és el correcte, utilitzo les meves habilitats professionals per denunciar el que està malament a Nicaragua. Jo sé que tornaré, sé que és temporal. Fet que molesta a la dictadura i el seu viciat cercle de poder, per això, segueixo endavant perquè estic convençuda que he fet el correcte", diu dos anys després de la notícia.

Enfront del desterrament, el govern d'Espanya li ha concedit la nacionalitat «per carta de naturalesa». Viu a Costa Rica des d'on funciona la seva sala de redacció de Nicaragua Investiga, però es troba valorant la idea de moure's a Espanya, on considera que les seves filles i fill, tindran millors possibilitats i ella, podria accedir a una ocupació en cas que el seu mitjà no aconsegueixi la sostenibilitat.

L'estudi, *Exiliar-se per a Sobreviure* de la plataforma de periodisme amb perspectiva de gènere La Lupa, recull les veus de 23 dones periodistes exiliades com a resultat d'aquesta persecució i criminalització del periodisme independent, elles narren les seves experiències a l'exili sent els tràmits de regularització, l'accés a una ocupació digna i la instal·lació en un nou país sense xarxes familiars i d'amistats en un context anti migratori, principals reptes que enfronten.

El perill del silenci després de l'exili

El 30 de desembre de 2023, la periodista Claudia López, nom fictici, va viatjar als Estats Units després d'aconseguir un permís de permanència temporal (PAROLE). Es trobava a Espanya en espera del seu procés d'asil, encara treballava en un mitjà de comunicació de gran prestigi i per hores feia tasques de cures, però el total dels ingressos no li permetien sostenir-se, pagar els deutes del viatge i fer costat als seus pares a Nicaragua. El panorama no va canviar als Estats Units i, tres mesos després d'arribar, va haver d'abandonar el periodisme.

"Jo em resistia a deixar-ho tot perquè estava enamorada del que feia. Era el canal per a denunciar el que les fonts m'explicaven sobre les seves realitats: violació de drets humans, desocupació, desplaçament forçat, fustigació policial i altres. Els meus col·legues i jo estàvem explicant la realitat d'una nació sencera convulsionada. Però internament també vivia el meu drama familiar. La meva germana es va quedar sense treball, els meus pares estan jubilats i de sobte, em vaig convertir en l'única font segura d'ingressos. La meva mare em va demanar que renunciés, que econòmicament sobreviuríem d'alguna forma, però sabia que seria més difícil. Així que vaig decidir continuar treballant de manera clandestina, deixar la meva casa, limitar la comunicació amb la meva família, maximitzar la seguretat en les meves xarxes socials i altres accions per a protegir-nos", explica i agrega.

"Vaig decidir sortir de Nicaragua i continuar escrivint des de l'exili. Tot això es va mantenir fins que les necessitats econòmiques van sobrepassar la vocació. Necessitava majors ingressos. Continuava sent l'únic suport econòmic de la meva família, però amb la gran diferència, que vivia a l'estranger, amb un cost de

vida molt superior a Nicaragua. El salari de periodista gairebé no m'arribava per al més bàsic". El mes de març de 2024, López va abandonar la professió per assumir dos nous treballs: caixa en un restaurant i la neteja d'un laboratori.

El treball periodístic des de l'exili ha estat molt important en el cas de la denúncia dels abusos comesos pel règim de Daniel Ortega i Rosario Murillo, en nom de la reivindicació de la veritat i exposició de les atrocitats i violacions de drets humans comesos. Sens dubte, la lluita per mantenir-se en la professió periodística, tant dins com fora del país, es converteix en un acte de valentia i compromís amb la veritat i les audiències les quals, de diverses maneres, mostren la seva proximitat i suport constant al periodisme independent.

Però la realitat és una altra i cada dia hi ha menys periodistes i mitjans independents, tant anàlegs com digitals, informant sobre la violació als drets humans a Nicaragua. Els que encara operen, han deixat de transmetre notícies, s'han tancat espais o revistes informatives que eren liderats per periodistes independents tant per la persecució com per les diferents dificultats que s'enfronten a l'exili.

Tot i que alguns periodistes mantenen un treball en un mitjà de comunicació; des de l'exili, sense documentació, sense una estructura jurídica que empari als nous mitjans de comunicació nadius digitals, les i els periodistes no aconsegueixen accedir a beneficis laborals bàsics com la seguretat social, hores extres, vacances, i especialment salaris competitius al país en el qual habiten sent Costa Rica, els Estats Units i Espanya, en la seva majoria.

Per a aquells que han migrat a Europa, cal sumar una nova dificultat, la diferència significativa d'horaris acaba alterant les seves dinàmiques socials i relacions ja que són limitacions reals per al procés d'adaptació a la seva nova realitat.

“La dimensió sociopolítica i l'experiència emocional de l'exili travessen la labor periodística. No és possible separar el que han experimentat aquestes dones i tampoc les històries que expliquen. Dia a dia se'ls planteja una doble batalla: la de comptar les experiències d'altres persones que, com elles, estan a l'exili. També la de la gent que segueix a Nicaragua i se sent presa de la dictadura. Moltes vegades, el seu propi dolor és reviscut en cada reportatge que han d'elaborar”, explica l'estudi *Exiliar-se per a Sobreviure*.¹⁷

López no dona per perduda la seva batalla. Té planificat els seus temps, i espera en pocs mesos quan cancel·li els deutes poder treballar menys hores i invertir temps en estudis. Un comú entre les periodistes exiliades són les dobles i triples jornades a causa de la càrrega laboral, la càrrega familiar i la necessitat personal del desenvolupament professional.

Valeria Escobar, nom fictici, va abandonar Nicaragua en plena crisi sociopolítica, havia treballat a Canal 10, l'extint El Nuevo Diario i l'exiliat diari La Prensa, quan va prendre la decisió de sortir del país, i encara que es considera una migrant econòmica, la realitat és que va abandonar l'ofici enfront dels riscos que suposava exercir-lo en ple 2018. Es va radicar al País Basc a Espanya, i des de la seva arribada treballa en un forn de pa.

“Vaig valorar molt la situació quan vaig venir perquè tampoc volia posar en risc la meva família, però ara que

¹⁷ Exiliar-se per a Sobreviure: Experiències de dones periodistes nicaragüenques (2023). La Lupa.

veig tot el que ha ocorregut amb l'exili del periodisme crec que ha estat la millor decisió", explica Escobar que no va ser una decisió fàcil pel fet que abans de sortir del país li van oferir treball en Radio Corporación, una emissora crítica a la dictadura de Daniel Ortega i Rosario Murillo, però no va acceptar per resguardar la seguretat de tota la seva família.

Fa un any va obtenir la nacionalitat espanyola, per la qual cosa quan es va donar l'oportunitat i tenint en compte les seves mesures de seguretat, la seva autocensura, el seu retir voluntari del periodisme i la seva sortida del país el 2018; va decidir viatjar a Nicaragua en un moment en el qual un familiar es trobava malament de salut, però no va aconseguir arribar a veure'l perquè a l'aeroport de Miami se li va comunicar que "el govern de Nicaragua li negava l'entrada al país".

"Jo em vaig allunyar dels mitjans amb la il·lusió de poder tornar a Nicaragua, però sempre tenia el temor perquè soc periodista i he treballat en La Prensa, però no podem oblidar que ni els conductors dels mitjans es van salvar de la repressió. No té sentit les conseqüències que estic vivint. Ha estat un cop baix, és dolorós", diu Escobar.

La desnacionalització de facto contra el periodisme i diferents veus crítiques ha estat una altra de les mesures de repressió de la dictadura de Daniel Ortega i Rosario Murillo, en la qual s'esborren els registres civils de la persona afectada i els seus descendents. Aquesta mesura repressiva significa convertir-se en apàtrida, perdre la nacionalitat, i per tant, la documentació: identificació i passaport per passar als llindars jurídics en qualsevol lloc del món.

Actualment estudia base amb la intenció de poder tenir millors ofertes laborals, però no creu poder tornar a la professió. "La realitat em frena, però sempre estic pensant que vull fer periodisme. Però no em veig perquè en aquesta zona i per a Nicaragua no és possible perquè els ingressos no s'ajusten al nivell de vida d'Espanya, i sento que se m'esfuma l'oportunitat amb l'edat, el temps i la rutina", diu Escobar qui està valorant la possibilitat d'estudiar un ofici per canviar el seu rumb professional.

L'informe, *Repressió i problemes financers forgen el camí cap a l'abandó de la pràctica periodística a Nicaragua*¹⁸, reflecteix que "en el context d'hostilitat en el qual està submergida la professió, la precarització dels salaris, agreuja encara més la seva situació. La falta d'estabilitat laboral i la insuficiència d'ingressos econòmics han portat a molts professionals a abandonar la professió, i dedicar-se a altres activitats econòmiques o empresarials que els brindin una major seguretat financera".

L'amenaça és latent, especialment entre les dones que són mares, que han migrat amb la seva descendència i que, a més, estan a càrrec de les cures de la seva mare i pare a Nicaragua. Lamentablement, fins ara no s'ha realitzat un estudi que indiqui quantes dones s'han exiliat, en quines condicions es troben i quantes es mantenen en l'ofici.

I encara que fins ara no s'anuncia el tancament definitiu de cap de les noves plataformes de mitjans, és un fet que la gran majoria es troba en condicions precàries i a punt de claudicar, una realitat que amenaça amb empobrir més el panorama periodístic del país, així com limitar la diversitat de veus i perspectives en els mitjans de comunicació independents.

¹⁸ Repressió i problemes financers forgen el camí cap a l'abandó de la pràctica periodística a Nicaragua (2024). Fundació per a la Llibertat d'Expressió i la Democràcia (FLED).

Raons per abandonar la professió			
Raons/motius/causes	Femení	Masculí	Total
Baixos salaris	2	3	5
Atur	2	5	7
Emprenedoria pròpia	4	2	6
Exili	2	1	3
Molt risc	1	2	3
Altres activitats econòmiques	3	4	7
Treballa en empresa privada	2	3	5
Total	16	20	36

Font: Repressió i problemes financers forgen el camí cap a l'abandó de la pràctica periodística a Nicaragua.

A Nicaragua ningú està fora de perill

Al maig de 2024, el general jubilat Humberto Ortega, que va ser fundador de l'Exèrcit Popular Sandinista el 1979 i al qual va dirigir fins el 1995, va ser acusat de "traïció a la pàtria" en veu del seu germà Daniel Ortega Saavedra, després que afirmés al mitjà argentí Infobae que "el poder dictatorial" del mandatari nicaragüenc, de 78 anys, no té successors.

Aquestes declaracions no van ser ben rebudes per la parella dictatorial que immediatament va establir un cercol al voltant de l'habitatge del general jubilat, a qui a més li van treure computadores i mòbils, i posteriorment mitjançant un comunicat, la Policia Nacional va confirmar, el règim de "casa per presó de facto" contra el general jubilat.

Una mesura que s'ha aplicat a més de 100 veus crítiques a Nicaragua, mentre d'altra banda la dictadura de Daniel Ortega i Rosario Murillo allibera cada mes entre mil i dos mil reus comuns alguns, segons denúncies de les organitzacions de la societat civil, són femicides i violadors que no han complert la seva condemna i que posen en risc la vida de les dones.

Fins a juny de 2024 a Nicaragua es registren 131 persones preses polítiques segons la Unió de Preses i Presos Polítics Nicaragüencs (UPPN), d'aquests, 108 són homes, 23 dones i 18 d'aquestes persones són adultes majors. I quatre casos de desaparició forçada: Brooklin Rivera, un exdiputat indígena; i els opositors al govern de Daniel Ortega, Freddy Quezada i Carlos Bojorges, dels qui no s'ha brindat cap informació pel que es desconeix si estan vius, i la periodista Fabiola Tercero.

Entre els més de 100 presos polítics es troba el periodista, Víctor Ticay, condemnat a més de 8 anys de presó pels suposats delictes de “propagació de notícies falses”, “conspiració per a cometre menyscapse a la integritat nacional” i “traïció a la pàtria”, el qual va ser detingut quan transmetia una activitat de l'Església Catòlica, també perseguida per la dictadura.

Entre l'octubre de 2023 i el gener de 2024, es va excarcarer i va bandejar a una trentena de sacerdots que van ser enviats al Vaticà després d'un acord amb la Santa Seu, entre ells figurava el bisbe Rolando Álvarez, que ha estat un fort opositor de la dictadura i hauria estat sentenciat a vint-i-sis anys de presó al febrer de 2023.

En la llista també estava un tiktokker detingut per criticar en una transmissió, en aquesta xarxa social, als presentadors de l'oficialista Canal 13; així com 3 dones estudiant detingudes per qüestionar la confiscació i tancament de la Universitat Centreamericana (UCA) a l'agost de 2023. També es coneix la detenció de defensores i activistes dels drets de les dones crítiques a la dictadura que prefereixen no nomenar-se “preses polítiques” per les represàlies que suposa per a elles i les seves famílies.

Enfront d'aquest panorama i la denúncia constant d'organitzacions de drets humans exiliades a Costa Rica, Espanya i els Estats Units, la Cort Interamericana de Drets Humans (CorteIDH) va publicar el juliol de 2024, una resolució en la qual ordena a Nicaragua l'alliberament de 25 persones considerades com a “presos polítics” i informar sobre dues persones que es troben desaparegudes després d'haver estat detingudes.

“La Cort constata que les condicions de detenció en què es troben els proposats beneficiaris són d'extrema gravetat i que es requereix l'adopció de mesures urgents per evitar que es produeixin danys irreparables als seus drets”, indica la resolució.

Entre els beneficiaris de les mesures de la CorteIDH figuren el periodista, Víctor Jobelni Ticay Ruiz, la corista Olesia Auxiliadora Muñoz Pavón, la serigrafista Anielka Lucía García Zapata, l'opositor Freddy Antonio Quezada, la costurera Nelly Griselda López García d'una llista en la qual figuren periodistes, docents, artistes, empresaris, activistes, exmilitars, exmilitants del Front Sandinista d'Alliberament Nacional, estudiants, missioners i pastors evangèlics.

Però totes tornarem!

I encara que el panorama és certament aterridor, tant Lucía Pineda, Jennifer Ortiz, Claudia López, Valeria Escobar i una servidora, estem segures que arribarà el moment en què retornarem per restablir la democràcia i reconstruir Nicaragua, al costat de tot el teixit associatiu, professionals i estudiants que han estat obligats a abandonar la nostra terra per defensar els seus drets.

I des d'allà continuarem fiscalitzant al poder i informant perquè tots aprenguem i deixem de repetir la història.

Recomanacions

Fruit de la recerca en cadascun dels països, constatem una sèrie de recomanacions enfocades a diferents actors. Aquestes propostes busquen un enfocament integral que consideri tant la protecció immediata com l'erradicació de les causes estructurals de la violència, mitjançant el treball conjunt del govern, els mitjans de comunicació i la societat civil.

Govern

Crear, revisar i/o enfortir els Mecanismes de Protecció per a Periodistes integrant un enfocament de gènere, familiar i interseccional.

Assegurar la capacitació i sensibilització dels operadors dels mecanismes en temes de gènere, drets humans de les dones i protecció integral.

Destinar o augmentar els recursos financers i humans per a la protecció de periodistes, prioritzant la prevenció de la violència.

Implementar reformes per garantir recerques exhaustives i amb perspectiva de gènere en delictes i crims contra periodistes, assegurant el càstig als perpetradors.

Crear o enfortir fiscalies especialitzades amb enfocament en llibertat d'expressió i violència de gènere per abordar de manera efectiva les denúncies de dones periodistes.

Promoure la formació i sensibilització del personal judicial i policial en drets humans i perspectiva de gènere.

Crear campanyes i programes educatius en escoles i universitats per a sensibilitzar sobre les grans aportacions de les dones periodistes a la democràcia.

Implementar campanyes nacionals de conscienciació sobre la importància de la llibertat de premsa i la violència de gènere en els mitjans, dirigides tant a la ciutadania com al funcionariat.

Mitjans de comunicació

Desenvolupar i implementar protocols clars en els mitjans de comunicació per a prevenir i sancionar l'assetjament i la violència de gènere dins les redaccions.

Crear polítiques de tolerància zero a la fustigació, amb mecanismes segurs de denúncia i protecció per a les periodistes.

Capacitar als equips editorials i periodístics en perspectiva de gènere i drets humans, per garantir una cobertura informativa responsable i respectuosa.

Fomentar la contractació de dones en posicions de lideratge dins dels mitjans, assegurant una representació equitativa i promovent la igualtat d'oportunitats.

Secundar i col·laborar activament amb xarxes de periodistes, organitzacions feministes i col·lectius que promouen la protecció de periodistes.

Crear espais segurs dins dels mitjans on les dones periodistes puguin compartir experiències, alertar sobre riscos i rebre suport emocional i legal.

Societat Civil i Comunitat Internacional

Promoure aliances entre xarxes de periodistes a nivell nacional, regional i internacional, com la Mesoamericana i la Xarxa Europea de Dones Periodistes, per crear estratègies transfrontereres de protecció i suport.

Enfortir el treball d'organitzacions, l'objecte social de les quals és la visibilització i defensa dels drets de les dones periodistes, amb suport d'organismes internacionals.

Promoure el monitoratge constant de la situació de les periodistes als països de Mesoamèrica per part d'organitzacions internacionals de drets humans.

Impulsar l'ús de mecanismes internacionals de denúncia per a casos on les autoritats locals no protegeixin les periodistes i sancionin als agressors.

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Igualtat
i Feminisme**